

Till Ålands lagting

ALLMÄN MOTIVERING

EKONOMISK ÖVERSIKT

Den globala ekonomin

Den snabba inbromsningen av den ekonomiska utvecklingen i Kina har i höst ändrat utsikterna för den globala ekonomin och pressat de internationella räntorna. Den goda tillväxten i den amerikanska ekonomin väntas hålla i sig ett par år framöver. Det låga ränteläget har även inneburit att tillgångspriser (aktier, fastigheter) drivits upp av kapital på jakt efter högre avkastning, vilket innebär en risk för uppblåsta värden. Övrigt svaga sysselsättningssiffror i september och centralbankens (FED) beslut att inte höja styrräntan kom dock som en påminnelse om den underliggande osäkerheten också i den ekonomi som för tillfället agerar draglok för världsekonomin.

Det tredje stödpaketet till Grekland har minskat risken för att landet ska lämna eurosamarbetet. I Euroområdet drivs BNP-tillväxten av en ökande inhemsk efterfrågan och investeringar, även om nivån är jämförelsevis låg (kring 1,5 procent år 2015 och kring 2,0 procent de kommande två åren).

Oljepriset har under sensommaren pressats neråt. I nuläget ser det ut som om priset på råolja (Brent) kommer att ligga på ett medelvärde under 55 USD per fat detta år för att stiga obetydligt år 2016. I det något längre perspektivet kan man räkna med att det låga oljepriset höjer hushållens disponibla inkomst och stödjer företagens lönsamhet och därmed den totala ekonomiska tillväxten.

Inflationen i euroområdet förväntas stiga under åren 2016 och 2017 i takt med att ekonomin återhämtar sig och med stöd av en lägre eurokurs och av ett något stigande oljepris (0,1 procent i år, 1,1 procent år 2016 och 1,7 procent år 2017).

Bedömningen angående tre av de stora tillväxtmarknaderna (Brasilien, Ryssland och Kina) är att det kommer att vara fortsättningsvis trögt under det närmaste året. Även den japanska ekonomin saktar nu in efter ett gott första kvartal. Sammantaget innebär detta en svag tillväxt av den globala handeln.

Finland

Utsikterna för den finländska ekonomin är fortsatt dämpade. Konjunkturindikatorn för produktionen har trendmässigt sjunkit sedan år 2012 och ligger under 2010 års nivå. Möjligtvis tar recessionen slut under år 2015. BNP-tillväxten ser enligt Finansministeriet ut att bli knappt positiv år 2015 (0,2 procent), kring 1,0 - 1,5 procent år 2016 och något lägre år 2017. Det förbättrade läget i Europa, den låga eurokursen och det låga oljepriset ger en potentiell tillväxtkraft. Orsaken till att tillväxten ändå förväntas bli så pass svag är främst de osäkra utsikterna för exporten till följd av den svaga tillväxten av handeln med investeringsvaror i världen och att handeln med Ryssland fortsätter att sjunka. Dessutom har den relativa konkurrenskraften gentemot Sverige försämrats i och med att den svenska kronan försvagats mot euron.

Till det kommer, menar många, en svag produktivitet utveckling och en fortsatt låg investeringstakt inom finländsk industri (antalet nya lån har minskat i förhållande till fjolåret). Dessutom inverkar demografiska faktorer i form av en fortsatt krympande arbetskraft menligt på tillväxten.

Finansministeriet förväntar sig i sin senaste prognos att tillväxten kommer att vara ”historiskt låg även på medellång sikt”, i praktiken innebär detta att den förväntas ligga över 1,0 procent men under 1,5 procent fram till år 2020. Arbetslösheten kommer dock att sjunka gradvis under samma period.

Att den finländska ekonomin nu allt mer ser ut att vara i otakt med den övriga Eurozonen bådär inte gott för de närmaste två åren. I synnerhet om ECB skulle genomföra en räntehöjning med en trolig förstärkning av euron som följd skulle det ytterligare försvåra en finländsk återhämtning. Grundscenariot är ändå att den finländska exporten efterhand får draghjälp av den förbättrade konjunkturen i Europa.

Den stigande arbetslösheten, svaga löneökningen, en försämrad köpkraft och fortsatta åtstramningar håller tillbaka den inhemska efterfrågan. Arbetslösheten fortsätter att stiga och kan komma att närma sig 10-procentsgränsen nästa år.

Olika förtroendeindikatorer visar svagt förtroende inom tillverkningsindustrin, en liten förbättring inom byggsektorn och mer positiva tongångar inom tjänstesektorn som litar på den inhemska efterfrågan. Indikatorn som mäter hushållens förtroende nådde i våras tillfälligt över långtidsmedelvärdet, men har sedan dess pekat neråt och ligger nu återigen under det värdet.

Sverige

Sveriges ekonomiska tillväxt är stark och ser ut att fortsättningsvis vara så de närmaste två åren. Tillväxten ser ut att hamna kring 3,0 procent år 2015 för att 2016 - 2017 mattas ett par tiondelar per år. Denna förväntat fördelaktiga utveckling borde i princip bidra till stärkt köpkraft visavi åländska tjänster och produkter, men den svaga kronkursen verkar åt andra hållet. Riksbankens lågräntepolitik har hållit nere kronkursen som i september stod i 9,40 för 1 euro. Med tanke på den förväntat starka svenska ekonomiska utvecklingen framöver och att några ytterligare räntesänkningar den närmaste tiden blir allt mindre troliga, ligger det nära till hands att förvänta sig en återgång till en nivå på växelkursen kring, eller till och med något under, långtidsmedelvärdet 9,20.

Trenden i hushållens förväntningar har sjunkit något i Sverige, men från en hög nivå, och ligger nu kring långtidsmedelvärdet, vilket kan tolkas som att man tror att det ekonomiska läget blir fortsatt fördelaktigt.

Åland

Den åländska ekonomins öde är förbundet med den finländska. Det syns bland annat genom att kostnads- och prisutvecklingen i de två ekonomierna följs åt mycket nära. Den synnerligen svaga finländska utvecklingen efter finanskrisen år 2008 har hämmat utvecklingen av den åländska ekonomin.

BNP och befolkningstillväxt

Åland hade en negativ BNP-tillväxt från år 2011 till år 2012 (Tabell 1). Efter det har tillväxten enligt preliminära beräkningar legat på plussidan. Rent allmänt kan sägas att det i första hand var det privata näringslivet som drog ner resultatet åren 2011 - 2012. Om ÅSUB:s prognoser och preliminära beräkningar slår in ligger det privata näringslivets BNP-tillväxt på cirka minus 1,0 procent i medeltal per år under perioden efter finanskrisen år 2008, medan den offentliga sektorns BNP ligger någon enstaka tiondel på plus.

Några exportinriktade företags goda eller hyfsade resultat motverkas av de mestadels hemmamarknadsinriktade företagens övervägande mindre goda bidrag till BNP. Rederiernas bränslekostnader efter att tillämpningen av svaveldirektivet inleddes i januari 2015 har inte ökat så mycket som förväntades i våras, vilket bidragit till att ÅSUB reviderat upp sin prognos för årets och fjolårets tillväxt. Revideringen innebär att man nu räknar med en svagt positiv tillväxt båda åren; 0,5 respektive 0,8 procent (Tabell 1).

I nuläget ser det ut som om att befolkningstillväxten kan komma att minska år 2015 (Tabell 1). Flyttningsnettot har varit lågt och antalet avlidna relativt sett många. En minskning av befolkningen i förhållande till fjolåret är inte utesluten. Orsakerna till denna förväntade nergång i befolkningstillväxt är svåra att bedöma, men de stigande lönenivåerna i tidigare emigrantländer kan påverka.

Tabell 1. Nyckeltal för den åländska ekonomin 2010-2015

	2011	2012	2013*	2014*	2015**
BNP till marknadspris (volymförändring, %)	-6,1	-6,5	1,3	0,5	0,8
Befolkningsförändring (antal personer)	348	147	164	250	-50 till +50
Arbetslöshetsgrad, öppen (årlig tillväxt, %)	2,8	3,1	3,5	4,0	3,8
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	3,6	2,3	1,2	1,1	0,1
Kort ränta (Euribor 3 mån, %)	1,4	0,6	0,2	0,2	0,0
Råolja (Brent, USD/fat)	111	112	109	99	55

*) Preliminära uppgifter för BNP **) Prognoser

Källa: ÅSUB, egna beräkningar för BNP, ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser), Finlands bank, *US Energy Information Administration*

Efter en gradvis uppgång i arbetslöshetsgraden efter år 2008 ser trenden ut att brytas i år (Tabell 1). På kort till medellång sikt kommer en sjunkande deltagandegrad på arbetsmarknaden och minskande arbetskraftsinvandring att pressa ner arbetslösheten. Utan en stark inflyttning och med växande avgångar från arbetsmarknaden minskar arbetskraften och arbetslösheten hålls på så sätt nere.

I matchningen mellan arbetssökande och tillgängliga platser finns fortsättningsvis en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken.

Den privata konsumtionen har stagnerat under de senaste åren. ÅSUB räknar med en något ökande hushållskonsumtion i år, vilket bl.a. syns i en liten ökning av antalet nyregistrerade bilar. Konsumtionen ökar endast

marginellt nästa år. En svag löneutveckling, avtagande befolkningstillväxt och stora pensionsavgångar håller nere den samlade privata konsumtionen och efterfrågan i ekonomin.

Den offentliga sektorn

Skatteintäkterna ger en uppfattning om den ekonomiska utvecklingen. Enligt preliminära uppgifter från skatteförvaltningen kommer kommunalskatterna öka med 4,8 procent för de åländska kommunerna år 2014 jämfört med år 2013. Motsvarande siffra för hela Finland är 3,7 procent. Över hälften av ökningen av de åländska skatteintäkterna förklaras dock av höjda skattesatser. Samfundsskatterna väntas år 2014 öka med cirka 20 procent för de åländska kommunerna, vilket även det är högre än för hela Finlands kommuner sammantaget, vars ökning väntas bli cirka 14 procent. Enligt ÅSUB:s prognoser väntas sedan samfundsskatterna ligga på en relativt oförändrad nivå år 2015.

För år 2014 fastställde Ålandsdelegationen avräkningsbeloppet till 214,5 miljoner euro. Detta var en höjning med ca 3,2 procent från år 2013. Enligt uppgifter från statsbudgetförslaget för år 2016 förväntas avräkningsbeloppet bli 221,0 miljoner euro år 2015, vilket skulle innebära en ökning med 3,0 procent. År 2016 väntas avräkningsbeloppet sedan minska marginellt och utgöra 220,8 miljoner euro.

Skattegottgörelsen till landskapet blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomstskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. År 2012 uppgick skattegottgörelsen till 5,3 miljoner euro, medan den år 2013, som är det senaste år som skattegottgörelsen fastställts för, uppgick till knappt 7,0 miljoner euro. Skattegottgörelsen beräknas växa till 9,1 miljoner euro för år 2014 och sedan ytterligare till ca 10,0 miljoner euro för skatteår 2015. För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2014 års belopp tas upp i 2016 års budget.

För år 2014 var summan av avräkningsbeloppet och skattegottgörelsen 219,8 miljoner euro. År 2015 beräknas summan av de två stiga till 228,0 miljoner euro och år 2016 till 229,9 miljoner euro.

Det privata näringslivet

ÅSUB bedömer att utsikterna för det privata näringslivet har förbättrats något i förhållande till våren 2015. Det privata näringslivet på Åland består av jämförelsevis små företag som hitintills kunnat anpassa sig rätt bra till lågkonjunkturen utan att skära desto mera i personalstyrkan. Dessutom är andelen serviceföretag stor på Åland och dessa har i allmänhet klarat sig bättre än övriga sektorer. Undantaget är handeln som även på Åland utvecklats svagt under flera år i följd. Till detta kan läggas att en stor del av den tillverkningsindustri som finns på Åland är smalt nischad mot en internationell, utomnordisk marknad där efterfrågan hållits stabil.

För sjöfartens del är bunkerkostnaderna lägre än väntat. I regeringens budgetförslag ligger sjöfartsstödet kvar, vilket är positivt för de åländska färjerederierna.

Passagerarrederierna kommer med stor sannolikhet att kunna uppvisa ett något förbättrat rörelseresultat för år 2015 i förhållande till fjolåret. De lägre bunkerkostnaderna under andra halvan av år 2015 och ett bra passagerarunderlag har en stor roll i detta. En försvagad krona och dålig köpkraftsutveckling hos de finländska hushållen motverkar dock köpkraften hos stora kundgrupper.

Även den åländska tankerverksamheten har gynnats av de lägre bunkerpriserna och av en högre fraktnivå. Den starka dollarn har även den givit en positiv nettoeffekt hittills under år 2015. Internationella index för branschen visar att fraktraterna trendmässigt steg under det första halvåret 2015 för att därefter falla tillbaka till nivåerna som rådde i början av år 2015. Den åländska tankerverksamheten framstår som den mest investe-

ringsintensiva av alla näringslivets branscher. Tankerrederierna agerar långsiktigt och har under hösten beställt ytterligare nytt tonnage från Japan.

Rederierna inom ro-ro går skilda vägar. Å ena sidan avveckling och försäljning, å andra en långsiktig optimism. Det renodlade ro-ro rederiet har genom att säkra några mellanlånga kontrakt till viss del lyckats ersätta de långa kontrakten med svensk och finländsk skogsindustri som upphört.

Omsättningstillväxten inom transportbranschen som helhet förväntas återhämta sig något år 2015 efter ett jämförelsevis svagt föregående år (2014). Tillväxten ser ut att kommande vinter kunna närma sig den långsiktiga trenden under 2000-talet. För att passagerarsjöfarten på allvar ska börja ”dra” igen krävs dels att bunkerkostnaderna hålls på en låg nivå, men också att kundunderlaget och efterfrågan ökar vilket i sin tur skulle underlättas av en stärkt krona men också av en allmän uppgång i den finländska konjunkturen och köpkraften hos hushållen.

Hotell- och restaurangbranschen lider sedan flera år tillbaka av dålig lönsamhet. Tillväxten i lönesumman för år 2014 och det första halvåret 2015 var svag och tyder på att branschen fortsätter att stagnera.

Handelsbranschen, som står för cirka en fjärdedel av omsättningen i det privata näringslivet, har under den utdragna lågkonjunkturen inte fått någon hållbar fart på tillväxten av omsättningen. Förväntningarna inom branschen i våras var att tillväxten av omsättningen och personalen skulle komma att utvecklas svagare än året innan. I synnerhet inom dagligvaruhandeln har utvecklingen varit svag under flera år. Handeln inom varaktiga konsumtionsvaror har utvecklats något starkare.

Den internationellt inriktade delen av försäkringsverksamheten har fortsättningsvis mött hård konkurrens och överkapacitet. Marknadsutsikterna för försäkringsverksamheten som helhet, med sin blandning av export- och hemmamarknad är stabil, och branschen står finansiellt stark.

Den åländska bankverksamheten sammantagen har klarat den långa lågränteperioden förvånansvärt bra och kunnat räkna in goda resultat såväl på placeringssidan som när det gäller inlåningen. Man har kunnat registrera stigande räntenetton trots det fortsatt unikt låga ränteläget. Utsikterna för den finansiella sektorn överlag är fortsatt goda.

Branschen företagstjänster rymmer ett brett spektrum av verksamheter och såväl mindre hemmamarknads- som några större exportinriktade företag inom bland annat IT. Enligt ÅSUB:s analys av registeruppgifter om momsinsbetalningar och löner under år 2015 har den totala omsättningen och lönesumman börjat växa, vilket är helt i linje med de övervägande positiva förväntningarna branschföretagen hade i våras.

Branschen personliga tjänster som mestadels består av småföretagare inom tvätteri, privat hälso- och sjukvårdsverksamhet etc., men där även det åländska spelbolaget ingår var överlag mycket optimistiska i början av året. Mot bakgrund av att den sammanlagda omsättningens tillväxt avtagit under de två första kvartalen 2015 i förhållande till året innan ser förhoppningarna ännu inte ut att infrias.

Byggbranschens omsättning ser ut att ha ökat under det första halvåret 2015 och ligger nu kring långtidstrenden för perioden efter år 2000. Branschen hör även till dem som haft bäst lönsamhet under de senaste åren. Ett investeringsbehov inom offentlig sektor kommer säkert att bidra till att hålla den goda efterfrågan på byggföretagens tjänster uppe under de närmaste 12 månaderna.

Utvecklingen för tillverkningsindustrin skiljer sig beroende på om man granskar livsmedelsindustrin eller den övriga industrin. Livsmedelsindustrin har enligt ÅSUB:s registeruppgifter haft en svag omsättningsutveckling under de två första kvartalen 2015. Inom övrig industri, med bland annat företag som fungerar som underleverantörer till den internationella medicinska industrin, ser utvecklingen ut att ha varit något starkare.

I bedömningen av det ekonomiska läget kvarstår flera orosmoln. Bland dessa det fortsatt osäkra internationella läget, men också att det välbehövliga tillskottet till den åländska arbetskraften kan komma att minska och att den långsiktiga uppåtgående trenden i konkurser ser ut att fortsätta.

Den sammanfattande bedömningen är ändå att man ser en viss ljusning för den åländska ekonomin, och följaktligen har BNP-prognosen för år 2015 reviderats upp från negativ till svagt positiv.

SJÄLVSTYRELSEUTVECKLING

Självstyrelselagsrevision

Den 13 januari 2015 avgav Ålandskommittén 2013 sitt delbetänkande ”Ålands självstyrelse i utveckling”. I delbetänkandet formulerar kommittén riktlinjer för sitt fortsatta arbete med att reformera självstyrelsesystemet och i enlighet med sitt uppdrag föreslå hur

- självstyrelsesystemet och självstyrelselagen kan moderniseras
- den ekonomiska självstyrelsen kan utvecklas
- behörighetsfördelningen och överföring av behörighet kan förenklas samt
- bedöma förhållandet mellan medborgarskap i Finland och hembygdsrätten samt kravet på medborgarskap för vissa tjänster.

Lagtinget har behandlat betänkandet i samband med självstyrelsepolitiska nämndens yttrande till landskapsregeringen (yttrande nr 1a/2014-2015) i enlighet med lagtingsordningens 21 §.

Landskapsregeringen har för sin del i ett utlåtande till Justitieministeriet givit sina synpunkter i anledning av betänkandet och konstaterat att riktlinjerna ger en god grund för den fortsatta beredningen.

Utgående från delbetänkandet och utlåtanden över detta som inkommit från remissinstanserna i riket och landskapet fortsätter kommittén sitt arbete i avsikt att avge ett slutbetänkande i form av en regeringsproposition senast den 30 april 2017.

I föreliggande förslag till budget ingår dels anslag för de kostnader i form av löner för de tjänstemän som inom lagberedningen arbetar med revisionen dels anslag för de utredningar som kan behövas i sammanhanget och som inte bekostas av staten. Landskapsregeringen har därtill beredskap att bistå kommittén inom ramen för de resurser som allmänt finns inom förvaltningen.

Justering av avräkningsgrunden

Finansministeriet och landskapsregeringen begärde i juli 2015 i samförstånd Ålandsdelegationens utlåtande huruvida de förändringar som vidtagits i statsbokslutet, efter det att den nuvarande självstyrelselagen trätt i kraft, beträffande dels hanteringen av inkomster från statsbolag och dels beträffande hanteringen av inkomster från fonder utanför budgeten är av sådan principiell natur som avses i 47 § 2 mom. i självstyrelselagen.

Ålandsdelegationen anser i sitt utlåtande att stadgandet i fråga utgör en allmän bestämmelse, som anger när avräkningsgrunden ska höjas eller sänkas. De i 47 § 3 och 4 mom. angivna grunderna utgör endast exempel på

när ändringar ska göras. Ålandsdelegationen konstaterar att lagstadgandena är översiktliga och allmänt formulerade och således ger rum för en relativt vid juridisk prövning. Också den omständigheten att det ankommer på riksdagen att i en lag med lagtingets samtycke stadga om ändring av avräkningsgrunden tyder på detta. Ålandsdelegationen anser inte att det ankommer på dem att uttala sig om vilka konkreta ändringar som är av sådan art att de ska aktualisera en ändring av avräkningsgrunden men konstaterar även att avräkningsgrunden inte ändrats under den tid självstyrelselagen varit i kraft. En översyn av avräkningsgrunden är därför befogad.

Landskapsregeringen konstaterar att i utlåtandet inte framkommit något som skulle ändra landskapets argumentering i själva saken. Samtidigt har utlåtandet klargjort att slutsatsen om att avräkningsgrunden ska justeras bör bekräftas genom en politisk överenskommelse med statsmakten.

Tillgång till svenskt medieutbud

En av grunderna för landskapets självstyrelse är att säkerställa det svenska språket och kulturen. Det är därför viktigt att landskapets befolkning har tillgång till ett omfattande och varierat programutbud med svenskt tal och svensk textning. Den tekniska utvecklingen har de senaste åren medfört en ökad programdistribution över internet. Detta har i praktiken begränsat ålänningarnas möjligheter att ta del av programinnehåll, eftersom internetbaserade sändningar omfattas av upphovsrättsliga regelverk som inte möjliggör att programmen sänds utanför det land som definieras i upphovsrättsavtalet.

Förutom de upphovsrättsliga problemen har den tekniska utvecklingen medfört s.k. geoblockering, d.v.s. att man automatiskt definierar det geografiska område för vilket ett företag köpt rättigheterna för ett program eller där ett företag väljer att utöva sin verksamhet. Det innebär att områden som inte ligger inom det definierade geografiska området stängs ute. En del av problematiken handlar även om att vissa företag väljer att inte tillhandahålla sina tjänster på Åland, varför ålänningar utesluts från företagets tjänsteutbud.

För tillfället pågår inom EU ett arbete med att revidera upphovsrättslagstiftningen, inklusive lagstiftningen om geoblockering. Det är ett omfattande arbete där det finns motstridiga intressen mellan olika aktörer och dessutom är stora ekonomiska intressen involverade. Arbetet beräknas att fortgå under flera års tid.

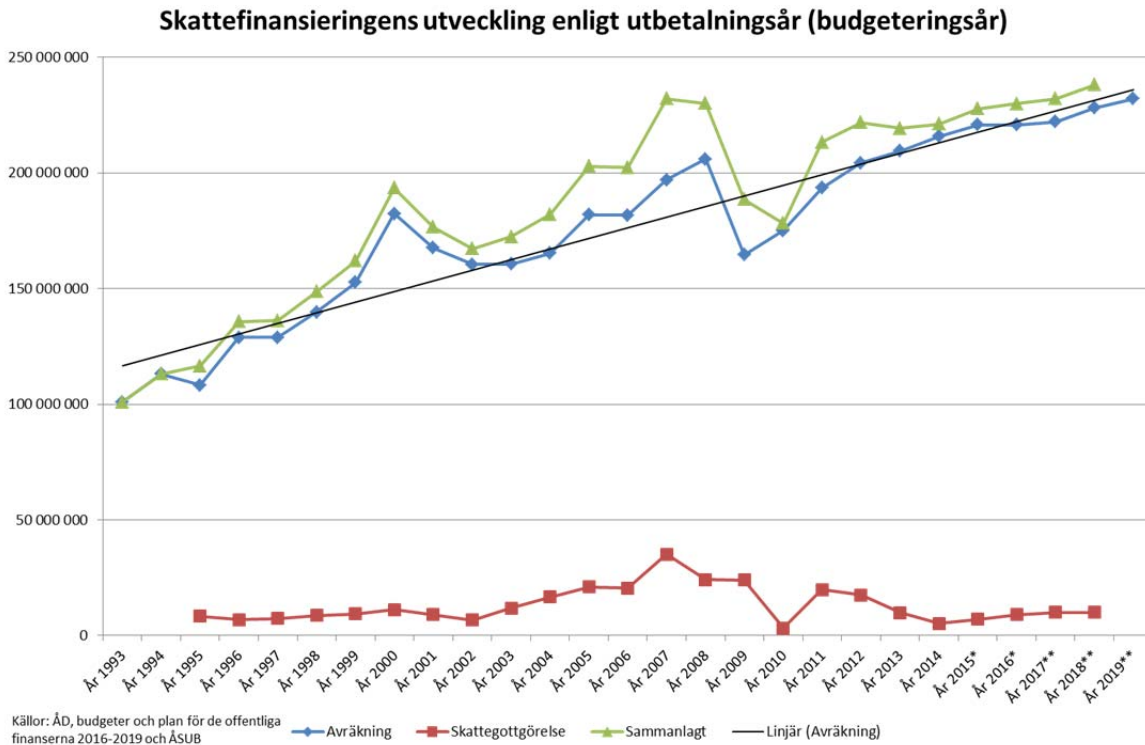
Landskapsregeringen arbetar aktivt med att föra fram de åländska problemen och hitta lösningar genom kontakter såväl till statsmakten som till EU:s institutioner och andra intresseorganisationer. Från landskapsregeringens sida kommer under året att krävas kontinuerliga arbetsinsatser för att påverka beslutsfattandet inom EU samt även för att försöka lösa vissa frågor på annat sätt, genom bilaterala lösningar eller genom förhandlingar direkt med företag.

EKONOMISK POLITIK

Budgetsituationen

Ålandsdelegationen har fastställt förskottet på avräkningsbeloppet för år 2016 till 220.758.000 (221.568.000) euro. Utgående från statens plan för de kommande årens inkomstutveckling förväntas avräkningen öka marginellt till år 2017 för att åren därefter öka något snabbare.

Skattegottgörelsen för skatteår 2014 bedöms, utgående från förhandsuppgifter om beskattningen uppgå till drygt 9,1 miljoner euro, vilket belopp upptagits som inkomst i föreliggande budgetförslag. Beloppet är därmed drygt 2,1 miljoner euro högre än beloppet för skatteår 2013 som erhållits under år 2015. Enligt ÅSUB:s bedömningar förväntas skattegottgörelsen öka ytterligare något de närmaste åren. Skattefinansieringens förväntade utveckling de kommande åren framgår av grafen nedan.

Det fördelningsbara beloppet som består av avkastningen av Ålands penningautomatförenings verksamhet, återförda medel samt från tidigare år ofördelade medel uppgår i föreliggande budgetförslag till 20,8 (20,7) miljoner euro. Utgående från nu kända uppgifter och antaganden bedöms avkastningen av Ålands penningautomatförenings verksamhet kunna uppgå till 10 - 15 miljoner euro i budgeterna för åren 2017 och 2018.

Det budgeterade överskottet för år 2016 uppgår till ca 90,4 (-12,4) miljoner euro. Resultatet för år 2016 förbättras med 108 miljoner euro till följd av en extraordinär intäkt som uppstår vid bildandet av landskapets fastighetsverk.

Årsbidraget uppgår till ca -6,2 miljoner euro, vilket är en försämring med ca 9,4 miljoner euro i förhållande till budgeten inkl. antagna tilläggsbudgeter för år 2015. Värt att notera är att övergången till ett fastighetsverk medför att de övriga verksamhetskostnaderna ökar med 17,3 miljoner euro till följd av internhyror. Övergången inverkar dock sänkande på landskapets avskrivningar som visas nedanför årsbidraget. Avskrivningarna bedöms sammanlagt minska med ca 4,1 miljoner euro från år 2015 till år 2016. I sammanhanget kan noteras att nivån på de totala avskrivningarna är svårbedömd bl.a. till följd av ändring av redovisningsprinciperna för aktivering av anläggningstillgångar samt att implementeringen av anläggningsregistret i landskapets nya ekonomisystem har fördröjts.

Vid bedömningen av förändringar mellan åren måste beaktas att det är stora strukturella förändringar som inverkar på budgeterna för närvarande. År 2015 togs en helt ny ekonomimodell i bruk och vissa redovisningsprinciper förändrades. Budgeterna påverkas också av driftsprivatisering av färjelinjer där det är en successiv övergång från drift i egen regi till inköp av tjänster. Även bildandet av Åda Ab medför ändringar så att det numera handlar om inköp av tjänster där det tidigare var frågan om investeringar i systemanskaffningar.

I föreliggande budgetförslag hålls överföringen från pensionsfonden på samma nivå som år 2015, d.v.s. 18,5 miljoner euro. Detta medför en nettokostnadsökning om 2,3 miljoner euro för pensionerna.

Värt att notera är att de finansiella intäkterna ökar från år 2015 till år 2016 p.g.a. att en intäktspost om drygt 6,3 miljoner euro ingår som avkastning av landskapets fastighetsverk.

Skatteinkomsterna ökar sammanlagt med ca 1,8 miljoner euro.

Nedan visas resultaträkningen i enlighet med budgetförslaget för år 2016. Som jämförelse visas budgeten för år 2015 inkl. fjärde tillägget till budgeten. Observera även att åren inte är helt jämförbara till följd av bl.a. ändrade kontoplaner och redovisningsprinciper samt att detaljgraden i budgetförslagen varierar. Rörande verksamhetens kostnader såväl år 2015 som 2016 kan det noteras att fördelningen mellan olika kostnadslag till viss del är schablonmässig och att fördelningen ännu kan ändra något – totalbeloppet ändrar dock inte.

RESULTATRÄKNING BUDGET 2015 OCH FÖRSLAG 2016

	Budget 2015 inkl. tb 4 enligt budgetframställning		Lr:s förslag 2016	
Verksamhetens intäkter				
Försäljningsintäkter	16 446 000		10 165 893	
Avgiftsintäkter	+		8 715 740	
Understöd och bidrag	+		1 075 000	
Övriga verksamhetsintäkter	2 077 000	18 523 000	1 161 367	21 118 000
Tillverkning för eget bruk		0		0
Verksamhetens kostnader				
Personalkostnader				
Löner och arvoden	-88 534 922		-86 026 192	
Lönebikostnader				
Pensionspremier	-15 937 816		-15 328 697	
Övriga lönebikostnader	-2 417 461		-2 256 725	
Personalersättningar och övr. rättelseposter	-		866 766	
Köp av tjänster	-47 048 400		-52 360 492	
Material, förnödenheter och varor	-18 398 950		-17 620 303	
Övriga verksamhetskostnader	-5 460 450		-21 644 357	
Överföring av kostnader för aktivering		-177 798 000		-194 370 000
Pensionsintäkter och -kostnader				
Pensionsintäkter	18 500 000		18 500 000	
Pensionskostnader	-29 000 000	-10 500 000	-31 300 000	-12 800 000
Intäkter av inkomst- och kapitalöverföringar				
Europeiska Unionen	4 217 000		4 319 000	
Återbetalning av överföringar	50 000		50 000	
Övriga intäkter av inkomst- och kapitalöverföringar	3 949 000	8 216 000	4 188 000	8 557 000
Kostnader för inkomst- och kapitalöverföringar				
Undervisning, kultur och idrott	-17 796 000		-18 503 000	
Social- och hälsovård samt utkomstskydd	-47 082 000		-49 303 000	
Arbetsmarknad	-704 000		-730 000	
Bostadsproduktion	-345 000		-230 000	
Primärnärings	-10 744 000		-11 445 000	
Övrigt näringsliv	-8 729 000		-6 043 000	
Allmänna stöd	-6 070 000		-6 035 000	
Övriga överföringskostnader	-6 252 000	-97 722 000	-6 420 000	-98 709 000
Verksamhetsbidrag		-259 281 000		-276 204 000
Skatteinkomster				
Avräkningsbelopp	221 568 000		220 758 000	
Skattegottgörelse	6 987 000		9 100 000	
Återbäring av lotteriskatt	9 995 000		10 500 000	
Apoteksvgifter	580 000		580 000	
Övriga skatter och intäkter av skattenatur	+	239 130 000	+	240 938 000
Finansiella intäkter och kostnader				
Ränteintäkter	+		778 000	
Övriga finansiella intäkter	23 600 000		28 507 000	
Räntekostnader	-		-11 000	
Övriga finansiella kostnader	-225 000	23 375 000	-216 000	29 058 000
Årsbidrag		3 224 000		-6 208 000
Avskrivningar och nedskrivningar				
Avskrivningar enligt plan	-15 500 000		-11 400 000	
Nedskrivningar	-	-15 500 000	-	-11 400 000
Extraordinära poster				
Extraordinära intäkter	200 000		108 000 000	
Extraordinära kostnader	0	200 000	0	108 000 000
Räkenskapsperiodens resultat		-12 076 000		90 392 000
Ökning (-) eller minskning (+) av reserver		-300 000		0
Räkenskapsperiodens överskott/underskott		-12 376 000		90 392 000

Sammantaget innebär det liggande budgetförslaget att landskapet Åland uppvisar ett budgeterat negativt årsbidrag på cirka 6,2 miljoner euro. Landskapsregeringens långsiktiga budgetmål är att uppnå ett positivt årsbidrag som är minst lika stort som de kalkylerade avskrivningarna.

För att nå dit kommer det under den kommande mandatperioden att krävas fortsättningsvis hårda prioriteringar i verksamheten kombinerat med en restriktiv anställningspolitik. Med beaktande av de ekonomiska utmaningarna som en åldrande befolkning innebär i exempelvis minskad skattekraft, ökad efterfrågan på äldreomsorg och hälsovårdstjänster samt ökande pensionskostnader kombinerat med de dämpade utsikterna för den finländska ekonomin, krävs en stor försiktighet i den åländska offentliga ekonomin så att kostnadsdrivande lösningar kan undvikas. Fokus måste ligga på att genomföra reformer som skapar långsiktigt kostnadseffektiva lösningar.

I budgetförslaget upptas anslag för investeringar, lån och övriga finansinvesteringar till ett nettobelopp om drygt 19,3 miljoner euro. Rörande anslag för infrastrukturinvesteringar ingår ett förslag till principförändring av budgeteringen så att tillgängliga anslag under ett år ska närma sig det faktiska förverkligandet under budgetåret. Med beaktande av det beräknas ca 10 miljoner euro av tidigare budgeterade anslag användas under år 2016 och det beloppet ingår i nedanstående finansieringsanalys under posten kassaflöde för investeringar. I kassaflödet för finansiering ingår främst avkortningar på utgivna lån samt anslag för lån ur penningautomatmedel.

FINANSIERINGSANALYS BUDGETFÖRSLAG 2016

	Budget 2015 inkl. tb 4	Budgetförslag 2016
Kassaflödet i verksamheten	3 124 000	-6 208 000
Kassaflödet för investeringarnas del	-22 794 000	-21 984 000
Kassaflödet för finansieringens del	988 000	-7 349 000
Förändring av likvida medel	-18 682 000	-35 541 000

Per utgången av augusti 2015 uppgick de likvida medlen till närmare 56,2 miljoner euro eller ca 2,2 miljoner euro lägre belopp än vid ingången av året. Vid tidpunkten för beredningen av budgetförslaget bedöms likviditeten vara tillräcklig under år 2016 bl.a. till följd av förseningar i investeringsprojekt. Dock kan konstateras att den framtida utvecklingen av likviditeten till stor del är beroende av när beslut om inledande av större investeringar fattas, exempelvis anskaffande av ny landskapsfärja samt byggande av geriatrisk klinik och om större lån beviljas ur penningautomatmedel. Under året tas en plan fram för upprätthållande av tillräcklig likviditet under de närmaste åren.

Landskapet och kommunerna

Reformen av landskapsandelssystemet fortsätter under år 2016. En parlamentariskt tillsatt grupp är knuten till projektet och den kommunala sektorn är involverad i styrgruppen.

Det bör finnas en beredskap att vid behov kunna vidta åtgärder för de mest utsatta kommunerna även i fortsättningen. Det prövningsbaserade finansieringsunderstödet till kommunerna kommer därför under år 2016 att i första hand inriktas på denna typ av åtgärder. Fokusområden är också

- IT-projekt som genomförs i samarbete med Åda Ab
- projekt som bidrar till att förverkliga LL om en kommunalt samordnad socialtjänst och

- projekt som bidrar till tryggande av viktiga gemensamma samhällsfunktioner.

Reformen av hemvårdsstödet uppskattas till totalt 916.000 euro, varav kommunerna står för 504.000 euro och landskapsregeringen för 412.000 euro. Kostnadsökningen för kommunerna är till viss del teoretisk eftersom vissa kommuner redan betalar ut ett högre hemvårdsstöd än det lagstadgade.

Landskapsregeringen gav år 2015 ett lagförslag om skyddshem, vilket behandlats och godkänts i lagtinget (LTB 89/2015). Lagen tryggar tillgången till skyddshem för personer som har drabbats av våld i nära relationer. Lagen lägger finansieringsansvaret för skyddshemsverksamheten på landskapet i stället för på kommunerna, vilket medför att alla ålänningar oberoende av hemkommun får samma möjlighet till boende på skyddshem. Landskapsregeringen avser att lagen ska tillämpas från och med år 2016.

Landskapets uppskattade kostnad för skyddshemsverksamheten är 150.000 euro år 2016. Den ekonomiska effekten av lagförslaget för andra kommuner än Mariehamns stad är att kommunerna inte längre kommer att betala en avgift om 298 euro per dygn när kommuninvånare använder sig av skyddshemsverksamheten på Tallbacken. Kommunernas kostnader för skyddshemsverksamheten är idag underlag för beräkning av de särskilda landskapsandelarna för socialvård. Landskapet täcker kommunernas kostnader efter avdrag för självrisk som varierar från kommun till kommun. När kostnaderna för skyddshemsverksamheten överförs till landskapet, kompenseras landskapet i viss utsträckning av en automatisk minskning av de särskilda landskapsandelarna för socialvård. Lagen träder i kraft den 1 januari 2016.

Landskapsregeringen föreslår att kommunerna även år 2016 får ersättning för skolgångskostnader utanför Åland förutsatt att kostnaderna uppstått som en följd av barnskyddsplacering. Ersättningen utbetalas som ett tillägg till landskapsandelen för socialvård för år 2016 med redovisningsår 2014 som grund och uppskattas till 271.000 euro.

Förlängningen av kompensationen för sjukdomskostnadsavdraget innebär en beräknad kompensation till kommunerna på uppskattningsvis 850.000 euro för skatteår 2015.

Sammanlagt avser landskapsregeringen att kompensera kommunerna med ca 708.500 euro för reformer och avdrag, landskapets kostnader för desamma uppskattas till 1.683.000 euro.

HÅLLBAR UTVECKLING

Landskapet har på det sätt som framgår av lagtingets behandling av landskapsregeringens meddelande om strategi för hållbar utveckling antagit målsättningen att Åland utvecklas till ett hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle till år 2051. För att målsättningen om ett hållbart Åland år 2051 ska kunna förverkligas måste metoder för att beakta hållbarhetsaspekterna i målsättningarna och det löpande arbetet utvecklas. Genom projektet utvecklings- och tillväxtplan för Åland har landskapsregeringen inlett arbetet med att ta fram en såväl lång- som kortsiktig strategi för att förverkliga detta och uppnå det långsiktiga målet om ett hållbart samhälle. I projektet ingår även att systematiskt planera och koordinera mark- och naturresursanvändningen (se moment 26003).

UTVECKLING OCH OMSTRUKTURERING AV DEN KOMMUNALA SERVICEPRODUKTIONEN

LL om en kommunalt samordnad socialtjänst träder i kraft den 1 januari 2016. Enligt lagen ska kommunerna samordna all socialvård förutom barn- och äldreomsorg.

Lagen inkluderar två lagar, lag 1 och lag 2. På vilket sätt kommunerna väljer att organisera samarbetet med att samordna socialvården lämnas genom lag 1 öppet för kommunerna själva att komma överens om. De kommuner som hör till ett socialvårdsområde ska ingå ett avtal om organiseringen av samarbetet senast den 1 oktober året innan verksamhetsåret. Avtalet ska träda i kraft senast den 1 januari 2018. Landskapsregeringen reserverar medel i form av samarbetsunderstöd för att ekonomiskt stöda kommunernas förverkligande av lagen.

Om inte kommunerna själva inom den angivna tidsfristen lyckas komma överens om ett avtal om hur den föreslagna samordningen ska organiseras, träder lag 2 i förslaget i kraft. Samordningen sker då enligt lag 2 inom ramen för ett kommunalförbund med samtliga åländska kommuner som medlemmar.

En grundläggande utredning om sammanslagning eller samarbete i Finström, Geta och Sund genomförs under hösten 2015. Om kommunerna efter utredningen beslutar sig för samgående tillsätter landskapsregeringen en kommunindelningsutredare på anhållan av kommunerna. Kommunindelningsutredaren ska föreslå de beslut och åtgärder som behövs för kommunernas samgående. Kostnader för kommunindelningsutredaren ska landskapsregeringen stå för enligt kommunindelningslagen.

UTVECKLING OCH OMSTRUKTURERING AV LANDSKAPSFÖRVALTNINGEN

Omstrukturering av allmänna förvaltningen

Landskapsregeringen fortsätter under året arbetet med att omstrukturera och modernisera förvaltningen i enlighet med den beskrivning som ingår i den allmänna motiveringen till budgetförslaget för år 2015. Riktgivande i detta arbete är att den politiska nivån fattar beslut om riktlinjer och principer medan myndighetsbeslut som berör enskilda fattas på tjänstemannanivå samt att operativ verksamhet inte sköts av den allmänna förvaltningen utan av underliggande myndigheter, affärsverk, aktiebolag eller tredje sektorn.

Denna utveckling medför att även den allmänna förvaltningens organisation successivt behöver utvecklas. Vid ingången av år 2015 genomfördes den reform genom vilken kansliavdelningen och trafikavdelningen ombildades till regeringskansliet respektive infrastrukturavdelningen. Det som nu är infrastrukturavdelningen har sett över tid genomgått stora förändringar från utförare till beställare och upphandlare inom trafiksektorn. Utvecklingen har medfört att ledningen och ansvarsfördelningen i organisationen behöver ses över. Avsikten är att påbörja arbetet som på sikt syftar till att ta fram ett förslag till en ny trafikförvaltning.

Avsikten är därtill att organisationen inom utbildnings- och kulturavdelningen ska förändras fr.o.m. år 2016 så att antalet byråer minskas och det byråöverskridande samarbetet underlättas. Genom detta ges möjligheter till effektivare resursutnyttjande och därmed förbättrad ärendegenomströmning. Organisationsutvecklingen syftar även till att tydligare skilja på kulturarvsförvaltning och museiverksamhet.

En väsentlig del i utvecklingen av den allmänna förvaltningens organisation är att se över bestämmelserna om den högsta tjänstemannaledningen av förvaltningen. Avsikten är att under året ta ställning till ett förslag om hur bestämmelserna om förvaltningschefstjänsten bör förändras med beaktande av att särskilja uppgiften att leda den allmänna förvaltningen från uppgiften att övervaka lagligheten och avge utlåtanden över lagligheten över en åtgärd som landskapsregeringen planerar vidta.

För att förvaltningen ska kunna utvecklas måste det inom personalen finnas förståelse för de centrala målsättningarna och ledningens strävanden. Avsikten är därför att inrikta den för avdelningarna i allmänna förvaltningen gemensamma skolningen på sådant som stöder de centrala utvecklingsprocesserna. Under år 2016 genomförs sålunda personalutbildningar i bl.a. intern styrning och kontroll, hållbar utveckling samt projektstyrning.

Sedan ett antal år pågår utvecklandet av den interna styrningen och kontrollen med en aktionsplan som grund. Planen avses reviderad inför år 2016. Flera av de åtgärder som genomförts respektive planeras innebär omfattande förändringar i arbetssätt, ansvarsfördelning och beslutsnivåer inom förvaltningen. Den nya budgetsstrukturen och ekonomimodellen ger goda förutsättningar för förbättrade rapporteringssystem och därmed uppföljning men behöver kompletteras med nya IT-system för budgetering och verksamhetsplanering. I det sammanhanget har landskapsregeringen för avsikt att uppmärksamma behovet av att utveckla målsättningarna såväl i budgeten som i förvaltningsenheternas verksamhetsplaner.

Styrning av myndigheter och bolag

En väsentlig uppgift för den allmänna förvaltningen är att bistå landskapsregeringen i styrningen av de underställda myndigheterna och landskapsbolagen.

Av den allmänna motiveringen till budgetförslaget för år 2015 framgår landskapsregeringens syn på behovet av att utveckla styrningen av de underlydande myndigheterna. De erfarenheter som har vunnits under processen att överföra landskapets IT-drift och utveckling till det gemensamma bolaget Åda Ab har tydliggjort behovet av att klarlägga de juridiska förutsättningarna för samordning av de centrala stödprocesserna och därmed vilket behov det kan finnas för precisering av lagstiftningen.

Landskapsregeringen antog den 7 maj 2015 en ägarpolicy och riktlinjer för landskapsägda bolag och penningautomatföreningen. Styrningen av dessa och det fastighetsverk som inleder sin verksamhet år 2016 ska framöver utgå från denna. De två grundläggande målsättningarna i policyn är dels att följa internationella principer, såsom OECD:s Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises, och dels att bolagen ska lämna största möjliga värde till ägaren, det åländska samhället. För att uppnå det eftersträvar landskapsregeringen långsiktighet, öppenhet och ansvarsfullhet i sin ägarpolitik. Det innebär bland annat att landskapsregeringen i ägarstyrningen agerar på ett sätt som syftar till att utveckla bolagen och stödja en långsiktig tillväxt i ägarvärdet. Som ägare skapar landskapsregeringen förutsättningarna för det främst genom att tillsätta styrelser med hög kompetens enligt kompetensprofiler som är utformade utifrån varje bolags särskilda behov.

Fastighetsverket

Lagtinget antog den 14 september 2015 lagen om landskapets fastighetsverk (LF 24/2014-2015, LTB 66/2015). I lagen anges att fastighetsverket påbörjar sin verksamhet den 1 januari 2016. Fastighetsverket bildas för att utveckla och effektivisera landskapets fastighetsförvaltning samt att förbättra kvaliteten i serviceverksamheten. Syftet med att bedriva verksamheten i affärsverksform är att uppnå målsättningarna att utvidga ansvaret och beslutsrätten för den operativa ledningen i verksamheten och därmed övergå till en mer företagsliknande organisations- och verksamhetsform. Fastighetsverket kommer därför att fungera betydligt mer självständigt än en enhet inom den allmänna förvaltningen och kommer att skötas av en egen styrelse och vd. Lagtinget sätter ramarna för verksamhetens lånefinansiering samt investeringar och landskapsregeringen styr fastighetsverket i huvudsak enligt de principer som fastställs i ägarpolicyn och utöver det enligt lagen om landskapets fastighetsverk.

Fastighetsverket ska fungera som förvaltare av landskapets fastighetsegendomar inklusive de byggnader som finns på egendomarna. Möckelö-området och Ålands Hälso- och sjukvårds fastigheter överförs inte till fastig-

hetsverket direkt då verksamheten inleds år 2016, men avsikten är att överföringen sker senare. Fastighetsverkets huvuduppgift är att förse landskapets verksamheter med ändamålsenliga lokaler, samt att sköta om fornminnesområden, kulturhistoriska byggnader och naturreservat i landskapets ägo i samarbete med de ansvariga byråerna. Fastighetsverkets huvudsakliga inkomster kommer från internhyror från landskapets egna verksamheter samt skötselanslag för fornminnesområden och naturreservat.

Utöver detta finns det ett antal byggnader som inte används i verksamheten där strävan är att förädla och utveckla användningen så att de ger intäkter eller kan avyttras. Därtill finns det jord-, skogs- och vattenområden som är utarrenderade för jordbruk, jakt och fiske.

Systemutvecklingen

Innan Åda Ab bildades har landskapsförvaltningens olika myndigheter i stor utsträckning på egen hand anskaffat de IT-stöd man haft behov av. Endast vissa centrala system såsom ekonomi- och lönesystem har köpts in centralt för förvaltningens behov. Någon fullständig samordning av landskapsförvaltningens systemanskaffningar har ändå inte gjorts, eftersom Ålands hälso- och sjukvård inte ingått i den samordningen.

I och med att Åda Ab bildats har också en process inletts som kommer att resultera i att hanteringen av landskapsförvaltningens systemutvecklingsprojekt förändras i grunden. Avsikten är att förvaltningen i egenskap av beställare formulerar sina behov av IT-lösningar, levererar dessa beställningar till Åda Ab, som tillsammans med förvaltningen upphandlar och levererar den efterfrågade IT-lösningen som en tjänst till förvaltningen.

Kostnadmässigt innebär denna förändring att investeringskostnaden lyfts bort från förvaltningen och istället bärs av Åda Ab som i sin tur debiterar förvaltningen för den levererade tjänsten. För förvaltningen innebär detta att investeringskostnaden fördelas jämnare över en längre tidsperiod i form av en årlig driftskostnad.

Förvaltningen får i och med denna omställning en renodlad beställarroll. Landskapsregeringen har därför på finansavdelningen skapat en samordnande IT-beställningsfunktion som stöd för de underställda myndigheterna och deras arbete med att formulera sina IT-utvecklingsbehov, och för samordning av IT-beställningarna till Åda Ab.

Inför år 2016 har landskapsregeringen konstaterat att behovet av systemlösningar är betydligt större än de projekt som föreslås i föreliggande budgetförslag. I syfte att se över prioriteringen av dessa systemutvecklingsprojekt har landskapsregeringen därför valt att i detta budgetförslag enbart föreslå finansiering för redan påbörjade eller av förändringar i lagstiftningen tvingande systemutvecklingsprojekt. Avsikten är dock att i första tilläggsbudgeten för år 2016 återkomma med ett förslag på vilka nya systemutvecklingsprojekt som ska prioriteras under nästa år.

Servicecenter

Målet med ett gemensamt servicecenter för landskapsförvaltningens stödtjänster är bl.a. att uppnå högre kvalitet, kompetens och kostnadseffektivitet. Av prioriteringsskäl har planeringsarbetet försenats, vilket inneburit att detta arbete påbörjats först under hösten 2015. Avsikten är att under år 2016 fortsätta planeringsarbetet och bland annat utreda vilka verksamhetsområden som är lämpliga att samordna. Ett servicecenter är möjligt att förverkliga tidigast från år 2018.

Samordnad upphandling

En effekt av beslutet att höja gränsen för direktupphandlingar är att landskapsförvaltningen har behov av att samordna upphandlingar där det totala värdet för varje enskild upphandling förväntas överstiga 50.000 euro. Att genomföra samordnade upphandlingar ökar kraven på att det finns tillräckliga upphandlingsresurser som

klaras att möta verksamheternas behov vid upphandling. I gengäld leder samordnade upphandlingar till högre kvalitet på upphandlingarna, samt lägre kostnader för varor och tjänster då direktupphandlingen minskar och större kvantiteter ger bättre pris. Implementeringen som under år 2016 görs av de nya EU-direktiven för offentlig upphandling kommer även att innebära att kraven på upphandlingsverksamheten ökar.

INTEGRATION OCH FLYKTINGMOTTAGNING

Landskapsregeringen konstaterar att inflyttningen till Åland fortsätter att öka och kan bidra till en vitalisering av det åländska samhället, arbetsmarknaden och ekonomin om den går hand i hand med anpassning av tjänster för att passa ett åländskt samhälle som alltmer präglas av mångfald. Med stöd av LL om integrationsfrämjande (ÅFS 2012:74) fortsätter insatser (så som riktade utbildningar och metodstöd) och vidareutveckling av arbetsområdet. Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande åren 2012 - 2015 kommer under år 2016 behöva en uppdatering i enlighet med lagen.

En undersökning riktad till inflyttade med utomnordiskt ursprung som landskapsregeringen genom ÅSUB låtit genomföra publicerades i början av år 2015. Den ger vid handen att arbete, hälso- och sjukvård, barnens skolgång, svenska språkkunskaper, trygghet och en lämplig bostad rankas som viktiga faktorer för att främja integration. De offentliga tjänster som fick högst betyg var bibliotek, barndagvård och motionstjänster, medan psykiatrisk klinik och hälsocentral fick sämst betyg. En fjärdedel av de svarande uppgav att de blivit diskriminerade, de vanligaste orsakerna är på grund av språket (62%), kön (45%) eller etniskt ursprung (43%). Noteras kan att det är en minskning av upplevd diskriminering jämfört med ÅSUB:s rapport 2010:8 där nästan hälften av de svarande med icke nordiskt modersmål uppgav att de upplevt sig diskriminerade på Åland.

Informationskontoret Kompassen bemannat på deltid i anslutning till SFI-kursverksamheten i Mariehamn fortsätter under år 2016.

Kommunalt flyktingmottagande på Åland kommer att vara aktuellt under år 2016. Åländska kommuner kan besluta att bereda kommunplaceringar åt kvotflyktingar. Det kan även bli aktuellt att erbjuda plats åt personer som sökt asyl i Finland och fått uppehållstillstånd. En kvotflykting är en person som FN:s flyktingorgan UNHCR beviljat flyktingstatus och som får inrese- och uppehållstillstånd i Finland inom ramen för en flyktingkvot som årligen beslutas av den finländska riksdagen. En asylsökande är en person som kommer till Finland på egen hand och begär skydd och uppehållsrätt. Varje asylärende utreds individuellt av finländska migrationsverket. Under tiden som asylförfarandet tar, bor personen på en mottagningscentral (flyktingförläggning) eller ordnar eget boende om möjligheten finns. Om personen beviljas flyktingstatus kan en kommun erbjuda en kommunplacering. Personen har också rätt att själv välja vilken kommun man vill bosätta sig i. De kommuner som ingår avtal om flyktingmottagande med en NTM-central får en stor del av sina kostnader ersatta från riksmyndigheter. Ålands landskapsregering budgeterar för åtgärder som faller inom landskapets verksamhetsområde så som språkundervisning, integrationsutbildning (SFI) och integrationsstöd som betalas ut via Ams. Det finns fortsatt beredskap att bistå åländska kommunala aktörer och andra genom gemensam fortbildning och kompetensutveckling samt framtagande av resursmaterial som kan gagna ett flertal aktörer i det åländska samhället.

Personer som fått s.k. flyktingstatus i Finland faller under lagen om främjande av integration och har samma rättigheter som andra inflyttade som faller under samma lag.

Integration är per definition en ömsesidig och interaktiv process mellan den inflyttade och samhället. Landskapsregeringen konstaterar att uttrycken för främlingsfientlighet i den offentliga debatten på Åland har ökat

under det senaste året. Det kommer kräva fortsatt utveckling, arbete och åtgärder för att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt främja goda etniska relationer och integration inom landskapet.

JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK

Social hållbarhet handlar om att bygga ett långsiktigt stabilt och dynamiskt samhälle där målsättningen är ett till alla delar jämställt samhälle för flickor, pojkar, kvinnor och män. Detta innebär bland annat ett samhälle som är tryggt, fritt från våld, tillgängligt och jämställt och där alla erbjuds möjlighet till delaktighet och inflytande. Jämställdhetsarbetet kan inte bedrivas isolerat utan måste få genomslag på alla politikområden.

Könsuppdelad statistik (grundläggande fakta om kvinnors och mäns, flickors och pojkars situation både skillnader och likheter) är ett nödvändigt verktyg för att göra jämställdhetsanalyser och för att arbeta med jämställdhetsintegrering. Ålands statistik och utredningsbyrå spelar en viktig roll i att kontinuerligt förse beslutsfattarna och andra medborgare med faktaunderlag.

Jämställdhet är en kunskapsfråga. För att få ett demokratiskt och rättvist samhälle måste man ha kunskap om hur samhällets organisering påverkar kvinnor och män, flickor och pojkar men också hur det påverkar människor utifrån andra perspektiv. Utan den kunskapen kan ingen förändring eller utveckling ske. Målsättningen är att offentlig sektor ska bli bättre på att fatta beslut och fördela resurser med alla ålänningar som målgrupp.

Mäns våld mot kvinnor är ett folkhälsoproblem och det yttersta uttrycket för ojämställdhet, hinder för jämställdhet och för kvinnors fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter. I enlighet med innehållet i Europarådets konvention från år 2011 om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet antog Ålands lagting under år 2015 lagen om tryggande av tillgång till skyddshem för personer som drabbats av våld i nära relationer. Lagen ger landskapsregeringen en tydlig roll beträffande tillgången på skyddshemstjänster och att samordna och styra skyddshemsverksamheten. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet får ett preciserat ansvar för att övervaka skyddshemsverksamheten. Lagen innebär att det ska införas en reglering av vilka tjänster som ett skyddshem ska erbjuda och vilka kvalifikationer personalen ska ha.

Landskapsregeringen konstaterar att det är samhällets ansvar att vidta åtgärder för att förhindra mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Flickor och pojkar som upplever våld i hemmet är de som ser, hör, hör om och upplever konsekvenserna av det fysiska, psykiska, materiella och finansiella våld som en av deras vårdnadshavare/omsorgspersoner utsätter den andra för.

Samhället måste vidta åtgärder för att skydda och stödja utsatta tillika som man i ett förebyggande arbete måste syna de värderingar, normer och attityder som upprätthåller våldsutövandet. Detta innebär bland annat att det målinriktade och långsiktiga genus- och jämställdhetsarbetet i barnomsorgs- och fritidsverksamheten fortsätter.

Utmaningen är att omsätta den kunskap som finns, och som fortsatt utvecklas, i målinriktade insatser så att de som behöver stöd och hjälp faktiskt får det.

Resurserna finns, kunskapen bör och ska utvecklas inom berörda myndigheter. Rutiner för samverkan och samarbete inom myndigheten och myndigheter emellan bör utarbetas.

SOCIAL OMSORG

Social trygghet för alla

Målet för socialpolitiken är alla människors lika rätt till trygghet under livets alla skeenden. Landskapsregeringen verkar för att alla ska ha tillgång till likvärdiga sociala omsorger och stödinsatser. I enlighet med LL (1993:71) om planering av och landskapsandel för socialvården antar landskapsregeringen årligen en socialvårdsplan som innehåller riktgivande mål och anvisningar till kommunerna för ordnandet av socialvården i landskapet under de fem följande åren.

Tyngdpunkten under budgetåret kommer att ligga på att ta fram en ny, modern och för de åländska förhållandena ändamålsenlig socialvårdslag och se över annan lagstiftning som bör reformeras i samband med detta. Utgångspunkten är att den nya finländska socialvårdslagen antas med adekvata avvikelser. Arbetet är omfattande och kommer att kräva en stor del av socialvårdsbyråns resurser.

Trots att en stor del av lagstiftningen inom socialvårdsområdet genomgick ett reformarbete i riket under den förra regeringens mandatperiod har den nya regeringen i riket aviserat nedskärningar i såväl kommunernas uppgifter som utgifter och att man, för att uppnå detta, ska se över såväl redan antagen som planerad lagstiftning. Konsekvenser uppstår inte enbart av ändringar i socialvårdslagstiftningen, där Åland långt har egen lagstiftningsbehörighet, men också av ändringar i t.ex. socialförsäkringsrätten.

Ett underlag för ett socialpolitiskt program har tagits fram och arbetet med att ta fram programmet ska inledas år 2016. Det socialpolitiska programmet ska ange den långsiktiga målsättningen för den åländska socialpolitiken.

I riket har regeringen för avsikt att bostadsbidraget för pensionstagare slås samman med det allmänna bostadsbidraget från 1.1.2016. Förslaget ges som en budgetlag. Landskapsregeringen har avgivit ett utlåtande rörande lagförslaget och framhållit att riket inte genom en ensidig ändring av bostadsbidragslagstiftningen kan förändra lagstiftningsbehörigheten i fråga om bostadsbidrag utgående från den behörighetsfördelning som är rådande enligt självstyrelselagen. Riket kan således inte ensidigt vidga kretsen mottagare som ingår i lagen om allmänt bostadsbidrag, och därmed inte heller överflytta det formellt juridiska, ekonomiska och förvaltningsmässiga ansvaret för dessa mottagare till landskapet. Riket har fortsättningsvis på Åland ansvaret för den grupp bidragstagare som enligt gällande bestämmelser omfattas av lagen om bostadsbidrag för pensionstagare. Det sistnämnda framgår inte på ett tillräckligt tydligt sätt i det remitterade lagförslaget.

Trygga barn och unga

Arbetet med att implementera hemvårdsstödslagen som träder i kraft 1.1 2016 fortsätter. Utgående från rapporten ”Elevs och studerandes hälsa och inlärning” medverkar landskapsregeringen till, att i samarbete med ÅHS och utbildningssektorn, stärka samarbetet mellan olika myndigheter då barn och unga har psykiska eller fysiska problem.

ÅMHM:s genomförda tillsyn av barnomsorgens personaldimensionering under år 2015 ger vid handen att en lagändring behövs för att bestämmelserna ska avspegla de kvalitetskrav som landskapsregeringen bedömer vara de rätta. Revidering av barnomsorgslagens dimensioneringsparagraf är högt prioriterat och arbetet med denna kommer att inledas snarast.

Som resultat av utvärderingen av riktlinjerna för överföring av barn från barnomsorgen till grundskolan görs nödvändiga revideringar. Kvalitetsarbetet inom barnskyddet förstärks genom anordnande av seminarium i etiska, kvalitativa och juridiska aspekter av barnskyddsarbetet. Genom understöd till Rädna Barnen r.f:s ut-

vecklingsarbete inom barnskydd stöder landskapsregeringen kommunernas socialarbetare i nyttjandet av intressebevakare inom barnskyddet.

Familje- och vuxensocialarbete

ÅSUB har på landskapsregeringens uppdrag följt upp rapporten *Ekonomisk utsatthet och social trygghet* (2007) med en rapport år 2014 om *Ekonomisk utsatthet i barnfamiljer* och *Ekonomisk utsatthet och social trygghet* (2012), vilken utkom år 2015. I den senare konstateras att de ändringar som gjorts i den delen av bidragssystemet som faller under åländsk behörighet (barnbidrag, ensamförsörjartillägg och utkomststöd) och som genomfördes 2008 - 2012 sammantaget har varit ändamålsenliga men att många ändå inte nådde över nivån för låg ekonomisk standard. Efter år 2012 har dock landskapsregeringen fortsatt strävan att underlätta för de ekonomiskt mest utsatta. Från och med år 2013 höjdes grunddelen i utkomststödet så att personer som beviljas stödet på kort sikt ska kunna få sin försörjning ordnad och på längre sikt ges bättre möjlighet att klara sig på egen hand. Trots kraftiga nedskärningar i rikets barnbidrag har landskapsregeringen bibehållit de åländska barnbidragsnivåerna. Genom antagande av en ny bostadsbidragslag år 2015 (LTB 5/2015) har bostadsbidraget för flertalet bostadsbidragstagare höjts.

Landskapsregeringen betonar att insatser från olika politikområden krävs för att kunna bryta fattigdomen och hjälpa utsatta människor permanent. Bland annat tillgången på arbete, utbildning, lämpliga bostäder och kollektivtrafik samt på vilket sätt uttag av avgifter görs är avgörande för hur väl man lyckas befrämja välfärd och bekämpa fattigdom.

Landskapsregeringen fortsätter föra diskussioner med FPA om möjligheten att överföra det grundläggande utkomststödet till FPA. En överföring från och med 1.1.2016 hade krävt att Åland tillämpar rikslagstiftningen utan väsentliga avvikelser. Avvikelserna har dock visat sig ha en betydelse i fattigdomsbekämpningen och man borde i så fall hitta andra sätt att kompensera för detta.

Omsorg och stöd till de äldre

Många äldre lever längre och mår bra. Trots att man lämnat arbetslivet har många fortfarande mycket att ge. Landskapsregeringen betonar de äldres kunskaper och erfarenheter som en viktig resurs som i högre grad än idag kunde komma samhället till del.

Landskapsregeringen fortsätter arbeta för att de tjänster äldre är i behov av inom socialvården är likvärdiga och håller god kvalitet. Bland annat bestämmelser om egenkontroll och personalens anmälningsskyldighet i den tänkta nya socialvårdslagen främjar kvaliteten inom äldreomsorgen liksom inom övrig socialvård. För att kunna möta de utmaningar som en längre ålderdom innebär och för att kunna utveckla ett hållbart servicesystem för äldre bör åldrandet beaktas inom samtliga samhällssektorer och i lagstiftningen generellt. Inom utvecklingsarbetet fortsätter dialogen kring vård- och servicekedjor som äldre berörs av. Underlag för arbetet med vård- och servicekedjor för äldre med tillfällig eller kronisk psykisk ohälsa har tagits fram och avsikten är att utveckla servicekedjorna med hjälp av ett projekt i vilket konkreta åtgärder för att minska eller eliminera de svaga länkarna utarbetas och implementeras.

Forskning visar att alkoholkonsumtionen bland den äldre befolkningen har ökat samtidigt som den sjunkit bland yngre personer. Rusmedelsrelaterade problem hos äldre blir ofta osynliggjorda och det råder oklarhet i hur man bör hantera frågan inom vården. Landskapsregeringen avser i samband med den återkommande undersökningen av ålänningars alkohol och narkotikabruk specifikt uppmärksamma detta.

Handikappservice och specialomsorg

Personer med funktionsnedsättning har rätt till ett självständigt och jämlikt liv. Detta förutsätter att arbetsplatser, skolor, bostäder och bostadsområden samt kulturinstitutioner, friluft- och rekreationsanläggningar utformas så att de kan användas av personer med funktionsnedsättning. Landskapsregeringen fortsätter därmed arbetet med att förbättra livsvillkoren för alla i samhället oavsett funktionsförmåga. Landskapsregeringen kommer under år 2016 att arbeta för att förverkliga åtgärdsprogrammet för Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitik 2013 - 2016, *Ett tillgängligt Åland*, som baserar sig på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. För att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska kunna ratificeras kommer de bestämmelser som gäller begränsningar av självbestämmanderätten för personer med utvecklingsstörning att revideras i lagen angående specialomsorger. Ändringen av lagen angående specialomsorger planeras träda i kraft våren 2016. Med anledning av FN konventionen är också en stor reform på gång i riket, där handikappservicelagen och lagen om specialomsorger samordnas. Reformen och FN:s konvention kommer, förutom lagstiftningsåtgärder, att kräva implementerings-, informations- och utbildningsåtgärder. Tidtabellen för den fortsatta beredningen av en lag om klienters och patienters självbestämmanderätt, i vilken ingår såväl riks- som åländsk behörighet är ännu inte fastslagen.

Ålands landskapsregering samarbetar med de nordiska länderna och övriga självstyrande områdena inom Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder och det Nordiska expertnätverket för FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning för att verkställa *Handlingsplanen för nordiskt samarbete om funktionshinder 2015 – 2017*.

Handikapprådets roll utvärderas under året.

Risk- och missbruk

Ålands handlingsprogram mot risk- och missbruk 2013 - 2016 innehåller långsiktiga mål och omfattande insatser för att minska alkoholkonsumtionen och dess skadeverkningar, att höja alkoholdebütåldern samt skapa ett narkotikafritt Åland. Handlingsprogrammet förverkligas av arbetsgrupper samt en operativ grupp, en styrgrupp och en politisk referensgrupp. Landskapsregeringen fortsätter stöda samordningsprojekt för de åtgärder som rör det kommunala, frivilliga och offentliga preventionsarbetet inom missbruk. Inom ramen för detta erbjuds information, handledning, utbildningstillfällen och kampanjer. En ny undersökning om ålänningars alkohol- och narkotikabruk samt spelvanor sammanställs, vilken följer upp undersökningar utförda åren 2001, 2005 och 2011. Landskapsregeringen fortsätter sitt arbete med att utöka kunskapen om och att motverka spelberoende. En arbetsgrupp tillsätts för att reda ut alternativ till sprutbytesverksamhet på Åland. Revideringar av risk- och missbruksområdets lagstiftning är aktuella.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Landskapsregeringens mål med hälso- och sjukvården är att främja förutsättningarna för en god hälsa hos befolkningen, förebygga sjukdomar och trygga en tillräckligt god hälso- och sjukvård. Det patientnära arbetet utförs i Ålands hälso- och sjukvårds (ÅHS) regi. I samordnad av landskapsregeringens målsättningar och det mångfacetterade arbetet inom ÅHS har social- och miljöavdelningen och speciellt hälso- och sjukvårdsbyrån en viktig uppgift. ÅHS kommer under år 2016 att ytterligare arbeta med att förbättra patientbemötandet, samt att optimera remitteringen för vård utanför Åland. Under året intensifieras förberedelserna för införandet av e-recept och det nya vårdinformationssystemet.

Landskapsregeringen fortsätter att arbeta med, utveckla samt utvärdera de under år 2014 påbörjade folkhälsoprojekten mot tobaksanvändning "Tobakskampen" och spridning av sexuellt överförbara infektioner

”www.klamydia.ax”. Under året kommer också medel att anslås för medicinska utvecklingsprojekt i landskapet vilka beviljas på ansökan och efter bedömning av hälso- och sjukvårdsbyrån. Förslag till en ny skärpt tobakslag som följer det nya EU-direktivet kommer att tas fram i samarbete med näringsavdelningen och lagberedningen.

Allmän tandvård fortsätter att utvecklas. Landskapsregeringen konstaterar utgående från ÅSUB:s rapport (2014:7) att åtgärder krävs för den befolkningsgrupp som har en disponibel årsinkomst under 15.800 euro. Under år 2016 överväger landskapsregeringen att utöka ÅHS:s tandvård till alla som har en disponibel årsinkomst under 15.800 euro, som är den relativa fattigdomsgränsen på Åland.

Landskapsregeringen följer i samarbete med övriga aktörer inom hälsosektorn upp folkhälsorapporten och stöder implementeringen av den nya förordningen (2015:28) om rådgivning för gravida och barn, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga.

Landskapsregeringen satsar resurser på att stödja utvecklingen av bättre samverkan, samarbete och samordning inom och mellan verksamheter som berör och stöder elevers och studerandes hälsa, välfärd samt skolgång och inläring.

I det nordiska samarbetet inom statistisk utvärdering av hälsovården fästs speciell uppmärksamhet vid användning av antibiotika på Åland i jämförelse med de andra nordiska länderna. Antibiotikaanvändningen på Åland kartläggs.

MILJÖ

Miljöarbetets övergripande målsättning är ett ansvarsfullt användande av våra tillgångar för att bevara naturen och livsbetingelser för människan som en del av naturen. Visionen är ett hållbart, välmående och konkurrenskraftigt Åland. Miljöarbete som utförs ska främja detta syfte.

Rent vatten

Landskapsregeringen vill förbättra vattenkvaliteten i hav, sjöar och grundvatten och skapa en ekosystembasead och långsiktigt hållbar vattenförvaltning. Ett övergripande mål är att minska utsläppen av fosfor och kväve inom alla sektorer och att minska övergödningen i Östersjön i enlighet med HELCOM:s åtgärdsprogram. För att uppnå målen ska skadlig påverkan minskas och fortgående övervakning av vattenkvaliteten ske.

Tyngdpunkten under året kommer att ligga på lagstadgat vattenvårdsarbete som utgår från krav i olika EU-direktiv. Arbetet för ett renare hav, skyddet av dricksvattentäkter samt arbete med att förbättra avloppshantering har högsta prioritet. Förverkligande av vattenvårdsåtgärdsprogrammet inleds. Vattenlagsstiftning revideras för att göra den enhetlig och konsekvent.

Livskraftig natur

Målsättningen är att bevara och uppnå livskraftiga populationer av våra ursprungsarter samt att skydda både naturliga livsmiljöer och sådana artrika miljöer som traditionellt jordbruk har skapat. Landskapsregeringen är även bunden till EU:s biodiversitetsstrategis målsättning att 15 procent av skadade ekosystem restaureras före år 2020.

Olika inventeringar genomförs för att kunna rikta skydds- och restaureringsåtgärder på rätt sätt. Karteringar av undervattensnatur påbörjas för att även kunna bevara viktiga marina arter och biotoper för att uppfylla kraven i

EU-direktiv. Naturvårdslagstiftningen utvecklas för att hindra utrotning av arter och försämring av biotoper. Genomförandet av Natura 2000 programmet effektiviseras.

Invasiva främmande arter är ett av de största hoten mot biologisk mångfald och relaterade ekosystemtjänster. Åtgärder vidtas för att genomföra EU-förordning om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter.

Ansvarsfull avfallshantering

Att förebygga att avfall uppstår och att främja återanvändning är högt prioriterat i landskapsregeringens miljöarbete. Enligt avfallsdirektivet ska alla medlemsländer minska avfallets miljöpåverkan, mängden avfall och farliga ämnen i material och produkter. Även resursanvändningen måste minska för att minimera de negativa effekterna på människors hälsa och miljön som uppstår vid deponering och behandling av avfall.

Åtgärder som förbygger att avfall uppkommer prioriteras i landskapsregeringens arbete. Under året fortsätter landskapsregeringen att informera om cirkulär ekonomi och öka medvetandet om vårt sätt att konsumera. Dessutom planeras sammanställning av avfallsstatistik, vilken utförs av ÅSUB.

Miljöhälsa

Miljöhälsovårdens övergripande målsättning är att främja en god djurhälsa och förhindra spridning av smitta mellan djur samt från djur till människor. Under året kommer arbete att inledas för att upprätta en beredskapsplan för smittsamma djursjukdomar. År 2016 kommer landskapsregeringen koncentrera bekämpningen till varroakvalster, dvärgbandmask (*Echinococcus multilocularis*) och viral hemorrhagisk septikemi (VHS). Varroa är en parasit på bin som leder till missbildningar och således till försämrade förutsättningar för biodlingen. Nödvändig övervakning görs för att behålla landskapets varroafria status. Ett övervakningsprogram inleds också för rävens dvärgbandmask på Åland. Dvärgbandmasken kan infektera även människor via tamdjur som hund och katt. VHS drabbar framförallt odlad regnbåge. Programmet ska genomföras åren 2016 - 2020. Även antibiotika-användningen inom djurhållning kartläggs.

Stöd för miljöprojekt

Landskapsregeringen använder penningautomatmedel för främjande av hållbar utveckling och miljöskydd särskilt genom att stödja ideella organisationers miljöverksamhet. Även projekt med syfte att samla kunskapsunderlag för miljöskydd eller stöda landskapsregeringens hållbarhetsstrategi kan finansieras med penningsautomatmedel.

Tillsyns- och förenklingsarbete

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHHM) har under de senaste åren fått många nya uppgifter. Målet är att myndighetens tillsynsarbete utförs på ett effektivt sätt och att avgifterna på bästa sätt motsvarar det arbete som myndigheten utför. Under år 2016 kommer ÅMHHM att inleda ett kvalitetsarbete som utgör grunden till uppdateringen av myndighetens avgiftssystem. Landskapslagen om ÅMHHM planeras revideras bland annat för att tydliggöra gränsdragningen mellan landskapsregeringen och myndigheten. Även behovet av att revidera miljöskyddslagstiftningen utreds.

UTBILDNINGS- OCH KULTURPOLITIK

Kunskap och innovation är en förutsättning för ett livskraftigt och konkurrenskraftigt samhälle. En god och likvärdig utbildning är en av grundstenarna i välfärdssamhället. Utbildningen ger barn och ungdomar de kunskaper och färdigheter de behöver för ett självständigt liv. Vuxnas behov av fortbildning och omskolning är

viktig för att arbetsmarknaden ska fungera väl och för individernas möjligheter till ett livslångt lärande. Utbildningen ska gynna kreativitet, initiativförmåga och entreprenörskap och särskilt främja en ökad integration. En ökande kunskapsstillväxt inom ramen för smart och hållbar utveckling är ett uttalat mål i internationella sammanhang. Inom Norden omnämns kunskapstriangeln, d.v.s. den samverkan som skapats mellan utbildning, innovation och forskning medan man i en vidare europeisk kontext lyfter fram den s.k. EU2020-strategin.

Landskapsregeringen har i sitt utbildningspolitiska program fokuserat på framtida utmaningar i utbildningssystemet främst gällande hållbarhet, flexibilitet, digitalisering, jämställdhet och jämlikhet, entreprenörskap och integration.

Det åländska utbildningssystemet ska främja barns, ungas och vuxnas kunskaper, färdigheter och kompetens, förhindra utslagning samt tillgodose individers behov av ett livslångt lärande. Framtida kompetenser som utbildningssystemet ska utveckla är förutom de grundläggande kompetenserna, analysförmåga, initiativförmåga, kommunikativ förmåga, entreprenörmässigt tänkesätt samt mediekompetens. Landskapsregeringen avser att stärka skolledarskapet genom att erbjuda en skolledarutbildning från hösten 2016.

Genom landskapsregeringens satsning på den framtida skolan fortsätter satsningar inom digitaliseringen av skola och utbildning, främst genom att stöda och samordna IKT-utvecklingen i såväl grundskolan som landskapets egna skolor. Under året prioriteras samordning av system för elevdata och skapandet av ett nytt elevtagningssystem till utbildning på gymnasienivå. Vidare kommer insatser för att öka elevers och studerandes välmående i skolan att prioriteras. Med anledning av den nya basutställningen i Ålands museum kommer ett projekt att starta som utvecklar skolornas möjligheter att använda basutställningen i undervisningen.

Medie- och informationskunnighet (MIK) är ett nytt område inom digital kompetens. MIK innebär att förstå mediers roll i samhället, kunna finna, analysera och kritiskt värdera information samt själv kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier. MIK spelar en allt viktigare roll när undervisningen går mot användningen av digitala läroobjekt och öppna lärresurser och en ökad delningskultur. Landskapsregeringen avser under året att ta fram en vision och målsättningar för MIK.

Kreativitet är ytterligare ett tyngdpunktsområde inom utbildningen under de kommande åren. Landskapsregeringen deltar i det nordiska Biophilia-projektet, i vilket kreativitet ska användas som verktyg för undervisning och forskning, och där naturvetenskaperna, musik och teknologi samverkar på ett innovativt sätt. Projektet syftar till att inspirera barn (9 - 14 år) att utveckla den egna kreativiteten och lära sig mer om musik, natur och vetenskap genom ny teknologi. Nordens institut på Åland kommer att ansvara för projektledningen i landskapet.

Sjöfartsutbildningen på Åland har samordnats till en effektiv helhet med avseende på materiella och personella resurser i Ålands sjöfartsakademi (ÅSA) vid Högskolan på Åland. En struktur för undervisningssamarbete och tillgodoräknande av tidigare studier och kunnande utvecklas inom sjöfartsutbildningens olika nivåer. Utbildningsvägen från manskap till befäl blir tydlig. Samordningen berör i första hand sjöfartsutbildningen i Högskolan på Åland och i Ålands yrkesgymnasium. Målet är att utbildningen ska bedrivas med samordnade resurser utifrån synkroniserade läro- och kursplaner för att uppnå en effektiv resursanvändning i alla delar av sjöfartsutbildningen. Ålands sjösäkerhetscentrum och skolfartyget m/s Michael Sars utgör gemensamma stödresurser för sjöfartsutbildningens behov och inkluderas stegvis i samordningen. Rederifunktionen för skolfartyget förs därför över till Sjösäkerhetscentret.

Stödfunktionerna kring elever och studerande i de åländska skolorna har utretts under år 2015. Utredningen har syftat till att hitta samverkansformer mellan de aktörer som stöder elevers och studerandes hälsa och inlärning och föreslår olika insatser, både förslag till fortbildning, påvisar behov av förtydligade anvisningar, samt ger förslag till fortsatt utredningsarbete.

Antal erkännanden av yrkeskvalifikationer fortsätter att öka. Myndighetsutövningen utvecklas under året och lagstiftningen anpassas efter aktuella EU-direktiv.

Grundskolan

En god start i skolan ger en stabil plattform för det livslånga lärandet. Flickors och pojkars individuella behov och förutsättningar, begåvning och olikheter ska beaktas och utgöra grund för skolornas undervisning och verksamhet. Basfärdigheterna att läsa, skriva, räkna, liksom digital kompetens, adekvata kunskaper och en bred allmänbildning ska betonas i takt med elevernas ålder och mognad. Särskild vikt läggs vid utveckling av digital kompetens och mediekompetens. Grundskolornas huvudmän, kommunerna, har samtidigt i uppgift att i samklang med landskapsförvaltningens styrdokument stöda flickors och pojkars psykiska och fysiska hälsa på bästa sätt. För elever med särskilda behov ska stödåtgärder verkställas i ett tidigt skede i enlighet med nya implementerade läroplansanvisningar.

Tyngdpunkten i kartläggningen av skolornas inlärningsresultat (PISA-undersökningen) ligger i bedömningen av elevernas kunskaper och färdigheter. Ett läroplansutvecklingsarbete inleds under året och inriktas på målformuleringar för att utveckla framtida krav på kunskaper, färdigheter och kompetenser. För att möta samhällets utveckling påbörjas arbetet med att se över grundskolelagen.

En utvecklingsinsats för breddad kompetens, ökat samarbete och förändrade arbetssätt görs för att trygga grundutbildningsbehovet i de perifera områdena i landskapet och trygga en likvärdig grundskola. Projektet stöder utveckling av metoder och arbetssätt med hjälp av IT för att säkerställa en kvalitativ undervisning i de skolor som på grund av sviktande elevunderlag har svårigheter att driva en optimal undervisning. Projektet en flexibel grundskola inleds om ESF-medel beviljas.

Gymnasienivån och vuxenutbildningen

Landskapsregeringen kommer under året att sammanställa en utvärdering av den reform som ledde fram till skapandet av myndigheten Ålands gymnasium. Myndigheten fortsätter under året att utveckla sin organisation och sina former för den interna kommunikationen, operativa styrningen och ledningen. Omläggningen av undervisningen mot ett utökat samarbete med arbetslivet och anpassningen av yrkesutbildningens läroplaner till ett periodsystem fortgår.

Användningen av digitala verktyg i undervisningen lyfts genom fortsatta kompetensutvecklingsinsatser där även en förberedelse inför digitaliserade studentexamensprov från år 2016 ingår. Övergripande styrdokument såsom läroplansgrunder och bedömningsanvisningar utvecklas för vuxenutbildningen. Ålands gymnasium utvecklar sin vuxenutbildning inom behörighetsgivande utbildning och skapar ett flexibelt och varierat utbildningsutbud som möter arbetslivets och vuxna individers efterfrågan och behov av kompetenshöjning. Ett utvecklat system för vägledning och vägledningstjänster är en förutsättning för vuxnas tillgång till utbildning.

En revidering av läroplansgrunderna för gymnasieutbildningen fortgår för att uppnå en anpassning till de processer som pågår inom EU och omkringliggande regioner samt till förändringar i den allmänbildande utbildningens läroplan inklusive timfördelningsplan. En fortsatt revidering av grunderna ska ske med avseende på de långsiktigt centrala frågorna som lyfts i det utbildningspolitiska programmet, omformningen av de yrkesinrik-

tade utbildningsprogrammen från studieveckor till kompetenspoäng, utformningen av den studieförberedande utbildningshelheten HUTH samt revideringen av läroplanen i allmänna ämnen.

En översyn gällande övergången mellan grundskolan och gymnasienivån för elever med funktionsnedsättning har genomförts under året. I arbetet med att säkerställa tillgången till studieplatser och utbildningsalternativ föreslås insatser som innebär förbättringar och utvecklar samarbetet mellan olika aktörer. Målet är att utnyttja den totala kompetensen och de erfarenheter som finns av att undervisa och boendeträna elever med utvecklingsstörning.

Landskapsregeringens mål är att erbjuda en lämplig studieplats på gymnasienivå åt alla ungdomar under 20 år. Insatser som riktas till ungdomar som hotas av utanförskap prioriteras. Utbildningsalternativ för studerande med behov av särskilt stöd kommer under året att följas upp och utvecklas.

Högskolan på Åland

Högskolans utbildnings- och forskningsuppdrag är att i samarbete med det lokala näringslivet och offentliga sektorn generera kunskap som utvecklar samhället och näringarna på Åland och skapar tillväxt. Högskolan bedriver yrkesinriktad utbildning på hög nivå som efterfrågas i det åländska samhället. Inom högskolan utvecklas speciellt IKT som ett profilområde. Sjöfartsutbildningen stärker sin internationella prägel genom att planera ett engelskspråkigt utbildningsprogram inom elektroteknik. Genom att höja kvaliteten och kvantiteten på arbetskraft och kunskap bidrar Högskolan på Åland till att stärka existerande industri- och tjänstekluster och skapa nya i vilka innovationer i form av nya produkter, tjänster och affärsmodeller uppkommer. Högskolans verksamhet bidrar till att skapa nya jobb och öka inflyttningen till Åland. Under år 2015 har ett underlag för en eventuell bolagisering av högskolan tagits fram. Beslut kring detta tas under början av år 2016. Utbildningsavtalet mellan landskapsregeringen och högskolan löper ut vid årsskiftet 2015 - 2016. Landskapsregeringen avser att förlänga nuvarande avtal med ett år. Nytt långsiktigt avtal tecknas då beslut om eventuell bolagisering fattats.

Högskolan utvecklar sitt utbildningsutbud och sin forskningsverksamhet i samarbete med relevanta universitet och yrkeshögskolor i närområdet samt med det åländska näringslivet. Högskolans tillämpade forskning stöder i första hand utbildningen och utvecklingen inom arbetslivets olika sektorer. Möjligheten att fördjupa forskningsarbetet med inriktning på frågor av särskilt intresse utifrån den åländska autonomin, lagstiftningen och det geografiska läget utreds vidare under året. Ett nytt forskningspolitiskt program utarbetas.

Kultur och kulturarv

Kulturpolitiken omfattar konstarnas, kulturarvet, bildningssträvandena, inkluderande biblioteks- och arkivverksamhet samt fritt bildningsarbete, och till viss del medierna. Nyckelord i landskapsregeringens kulturpolitik är mångfald, tillgänglighet, delaktighet och förnyelse.

Som övergripande målsättningar gäller jämställdhet och hållbarhet även inom kulturpolitiken. Kulturen har dels ett stort egenvärde och dels ger konst och kultur viktiga möjligheter inom det småskaliga åländska näringslivet, och inte minst för besöksnäringen. Under år 2016 avser landskapsregeringen undersöka hur de kreativa näringarna kan främjas på ett målmedvetet och långsiktigt sätt. Dessa näringar involverar ett stort antal konstnärliga företeelser såsom bland annat film, konsthantverk och (grafisk) design.

Sedan år 2010 har finländska och svenska filmproduktionsbolag visat ett ökande intresse för att förlägga delar av sina filminspelningar till Åland. Landskapsregeringen har beviljat bidrag till ett flertal av dessa produktioner. Bidragen baseras till stor del på hur mycket tid som produktionen tillbringas på Åland, och dels på hur många ålänningar som involveras. Genom detta förfarande har både enskilda personer och lokala företag haft

nytta av dessa filminspelningar i och med att produktionsbolagen behöver köpa både varor och tjänster lokalt för sina inspelningar. De färdiga produktionerna ger också Åland marknadsföring där filmerna visas. Under åren 2014 och 2015 har ett utredningsarbete pågått som syftar till att dra upp riktlinjerna för en vidare utveckling av möjligheterna till att få flera produktioner till landskapet och dessutom att höja intresset och kunskapen lokalt för filmproduktion. Tanken är att ett mångsidigt filmresurscentrum ska byggas upp stegvis för att ta tillvara ett ökande intresse för film på Åland. En viktig separat satsning är också ”det digitala filmarkivet”, alltså överförandet av äldre dokumentärt filmmaterial och ljudupptagningar till digitalt format. På det sättet räddas de analoga filmerna från att bli förstörda och allmänheten ges en möjlighet att se dessa filmer även i framtiden.

Sedan år 2015 finns ett betänkande beträffande grundläggande utbildning i scenkonst. Tanken är att Ålands musikinstitut blir ansvarig för utbildningen och tilläggsutrymmen för institutet är under planering. Landskapsregeringens strävan är att en detaljerad läroplan ska utarbetas så att utbildningen är klar för start så snart de nya utrymmena är färdiga att tas i bruk. Detta kan sannolikt ske tidigast under år 2017.

Ett regelbundet och mångsidigt utbyte med omvärlden är viktigt för dynamiken i kulturlivet. Landskapsregeringen avser att under år 2016 utarbeta riktlinjer för ett regelverk kring stöd till åländska kulturproduktioner och enskilda utövares framträdanden utomlands. Kulturdelegationen ansvarar för utarbetandet av dessa riktlinjer.

Biblioteksverksamheten är genom sin mångsidighet fortsättningsvis en prioriterad del av det åländska kulturlivet. Under år 2016 avser landskapsregeringen att i samråd med kommunerna se över möjligheterna till längre öppethållning av biblioteken. Detta kan ske genom teknisk utrustning under obemannad tid. Enligt gällande centralbiblioteksavtal är även medie- och kommunikationskunnighet något som bör utvecklas som ett led i den tekniska utveckling som bibliotekens service genomgår.

Landskapsregeringen konstaterar att ett flertal lagar inom kultur- och fritidssektorn delvis är föråldrade. Tanken är att dessa lagar ska revideras under perioden 2016 - 2019.

Kulturarvet är våra gemensamma minnesnycklar som vi tillsammans har ett ansvar att bevara, utveckla och bruka så att framtidens generationer också kan få ta del av det. Under året öppnar museibygnaden för den publika verksamheten med nya basutställningar som presenterar Ålands kulturhistoria och konst.

Ett museums främsta uppgift är att för framtiden bevara de viktiga material som de olika samlingarna utgör. Med nya klimatanläggningar i museifastigheten stärker landskapet Åland sin långsiktiga samlingsvård för de samhällsägda samlingarna. Detta arv ska tillgängliggöras för flera genom ökad satsning på digitalisering. Meningen är att förenkla åtkomsten till magasin och arkiv genom databaser och internet.

Hållbar utveckling innebär att ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning förenas med en god miljö. I landskapet finns materiella spår och berättelser från olika generationer. Dessa kulturmiljöer ger oss både kunskap och perspektiv i vardagen och även inför framtiden. Genom samhällsplanering tas kulturmiljöerna tillvara. En komplettering av kunskapsläget är aktuellt, då kulturmiljöer är attraktiva livsmiljöer men ändliga resurser som tjänar samhället och människor på flera sätt och bör därför användas med eftertänksamhet.

Under år 2015 har arbetet med att utveckla Bomarsunds fästningsområde återupptagits. Under ledning av Visit Åland r.f. har en projektansökan inom ramen för Central Baltic-programmet gällande en digital visualisering inlämnats. En arbetsgrupp har också granskat tidigare planer på ett besökscentrum. Landskapsregeringen avser att under år 2016 ta fram ett förnyat förslag på hur ett besökscentrum kunde skapas för Bomarsunds fästningsområde.

Idrott

Idrotten är en folkrörelse med uppskattningsvis 14.000 utövare på olika nivåer. I likhet med kulturpolitiken ska även idrottspolitiken beakta jämställdhet, hållbar utveckling, regional rättvisa och öppenhet för nya idéer. Särskilt prioriteras pojars och flickors möjligheter till idrott och motion. Sistnämnda är en viktig faktor för folkhälsan och kräver särskilt fokus. Det är också viktigt att uppmärksamma de idrottsframgångar som Åland har på elitnivå i nationella och internationella sammanhang då de i stor utsträckning fungerar som inspiration för idrottsutövande unga kvinnor och män.

Landskapsregeringen konstaterar att flera goda exempel finns på gott samarbete mellan idrott, motion, kultur och näringsliv. Genom systemet med evenemangsstöd uppmuntrar landskapsregeringen dylika samarbeten vilka ger positiva synergier för samtliga parter. Sedan år 2014 har landskapsregeringen fastställt övergripande riktlinjer för idrottens finansiering. Utgående från dessa riktlinjer avser landskapsregeringen utarbeta ett mera täckande idrottspolitiskt program. Arbetet är tänkt att inledas under år 2016 i samverkan med takorganisationen Ålands idrott.

Ungdom

Ungdomspolitiken ska ses som en integrerad del i samtliga politikområden och ska utgå från ungdomsperspektivet. Skolan är ett forum som samlar de flesta ungdomar, men inte alla, varför det är viktigt att hitta nya kanaler som leder fram till målgruppen. En viktig aspekt i sammanhanget är också behovet att nå ut till alla, oavsett kulturell eller språklig bakgrund.

NÄRINGS-, ARBETSMARKNADS- OCH REGIONALPOLITIK

Näringslivet, arbetsmarknadens parter, tredje- och den offentliga sektorn är alla viktiga delar för att tillsammans skapa ett gott företagsklimat på Åland. De övergripande målen är en gynnsam ekonomisk tillväxt, hög sysselsättning och att det finns arbetsplatser för en ökande befolkning som är spridd runt hela landskapet. Företag etablerade på Åland bidrar till samhällets välbefinnande genom att generera affärer för andra företag, erbjuda arbetsplatser, öka utbudet av varor och tjänster, generera export som förbättrar bytesbalansen samt delta i finansieringen av de offentliga välfärdstjänsterna. Landskapsregeringens mål är att stötta olika initiativ både med investeringskapital i olika former men även med kompetens via olika tillväxtprojekt.

Sjöfart

Ålands kärnkompetens och ekonomiska bas är uppbyggd kring de maritima näringarna med sjöfarten som primus motor. De maritima näringarna på Åland har tyngdpunkten på rederiverksamhet, men det finns ett stort kunnande inom ett bredare sjöfartsområde så som fartygsdrift, konstruktion, kundservice, logistik, informations- och kommunikationsteknologi, finansiella och försäkringstjänster för att nämna några. Ålands sjöfartskademi erbjuder ett närmast komplett utbildningsutbud inom sjöfartsutbildningen och vid högskolan bedrivs ett forskningsprojekt om miljövänliga och kostnadseffektiva transportsystem. Landskapsregeringen har inlett ett långsiktigt arbete att stärka den maritima sektorn och främja den potential som finns inom företagen. Ambitionen är att hitta samarbetsformer som tillgodoser såväl de ekonomiska aktörernas intressen som samhällsintressen. Preliminära samarbetsområden i en kommande handlingsplan är internationellt konkurrenskraftig kompetens, nya globala affärer, att skapa relevanta dialog- och nätverksplattformar samt forskning och utveckling.

Landskapsregeringens målsättning är att sjöfartens verksamhetsramar ska utformas och gälla globalt t.ex. inom miljöområdet så att konkurrenskraften för den åländska och finländska sjöfarten inte urholkas. Aktuella refor-

mer som är på gång är t.ex. IMO:s barlastkonvention som när den har ratificerats av tillräckligt många länder innehåller regler för hantering av fartygens barlastvatten. Syftet är att förhindra spridning av vattenlevande organismer från ett vattenområde till ett annat utanför dess naturliga utbredningsområde. Det innebär ytterligare kostnadsökningar för investeringar i reningsanläggningar för att kunna släppa ut barlastvatten, vilket belastar särskilt mindre fartyg med täta hamnanlöp. Lättnader borde införas vad gäller trafik i områden med liknande vattenorganismer. En annan reform som är under beredning gäller hur uppföljning och rapportering av koldioxidutsläpp från fartyg ska ske på ett sätt som både är hanterligt och kostnadseffektivt för fartygen och som ger relevant information som sedan kommer till användning. Av särskild vikt för den åländska och finländska sjöfartens konkurrenskraft och den gynnsamma utvecklingen av antal fartyg under finländsk flagg är att de nationella åtgärderna inom ramen för gemenskapens riktlinjer om sjöfartsstöd upprätthålls.

De nordiska länderna har presenterat maritima strategier där sjöfartens betydelse för de nationella ekonomierna framhålls och det finns en bred samstämmighet om koordinering och samarbete i överstatliga och internationella organ vad gäller sjöfartspolitik.

Landskapsregeringen är medarrangör av Sjöfartens Dag som går av stapeln den 12 maj 2016.

Tillväxt och utveckling

Landskapsregeringens satsning på Team Åland-processen leder till ett närmare samarbete mellan företag och myndigheter, gemensam uppföljning av uppnådda resultat samt långsiktigare satsningar för tillväxt och utveckling. Målsättningen med utvecklingsprojekten är att de ska stimulera entreprenörskap, utveckla och förstärka varumärket Åland så antalet besökare, inflyttare och affärspartners ökar samt stimulera innovation och digitalisering genom satsningar på kreativa sektorer.

Fram till år 2020 kan nya initiativ finansieras med näringslivs- och kompetensprogrammen vilka delvis finansieras av de europeiska struktur- och investeringsfonderna. Landskapsregeringen kan även delfinansiera företags eller andra åländska aktörers deltagande i internationella utvecklingsprojekt. Initiativen för att lyfta upp och avdramatisera företagandet som Sommarlovsentreprenörer, Ungt Företagande, Business Lab Åland och Skräknästet har varit framgångsrika och har dessutom visat sig locka många kvinnor att starta företag. Erfarenheterna används till att vidareutveckla de näringslivsfrämjande insatserna. Kompetens och specialkunnskap är viktiga konkurrensfaktorer för företag och kompletterar investeringar i fysiska tillgångar. Finansiering omfattar företagsfinansiering i form av bidrag (till exporterande företag och för kompetens), lån, garantier och riskkapital samt projektfinansiering. Landskapsregeringen och Ålands Utvecklings Ab tillhandahåller finansiering.

Lantbruket främjas genom stöd till investeringar och miljö. Målsättningen är att bidra till en hållbar ekonomisk utveckling på Åland och till att utveckla och diversifiera det till landsbygden kopplade näringslivet. Landsbygdsutvecklingsprogrammet ska dessutom bidra till att stärka och utveckla de goda natur- och miljöförhållandena samt stärka Ålands attraktivitet som samhälle. Programmets främsta prioritering är att säkerställa en tillräcklig primärproduktion och på så sätt se till att det finns livsmedel för konsumenterna och råvaror för Ålands livsmedelsindustri såväl den småskaliga som de stora exportföretagen. De utmaningar som lantbruket och delar av förädlingsindustrin har ställts inför följs noga av landskapsregeringen som även bevakar de åländska intressena i förhållande till åtgärder som vidtas på finländsk nivå eller inom EU.

Finansieringen av skogsvården prioriteras så att största vikt läggs vid de grundläggande långsiktiga insatserna som röjning, markberedning och rådgivning. En ny lag om Ålands skogsvårdsförening tas fram och föreningens framtida finansieringsformer löses. Avverkningen är lägre än den största hållbara avverkningsmängden, skogsföretagen och organisationerna är utvecklingsbenägna och skogsägarna certifierade. Detta innebär att det

finns förutsättningar att öka avverkningarna, ta tillvara mer bioenergi samt utveckla industrin med nya produkter både på bygg- och energisidan. Visionerna förankras i ett nytt skogsprogram för Åland. Effektiviseringen av skogsbruksplaneringen nås genom den laserscanning och digitalisering av material som genomförts.

Landskapsregeringens målsättning är att den åländska fiskerinäringen ska vara konkurrenskraftig, ekonomiskt lönsam samt ekologiskt och socialt hållbar. Landskapsregeringen har även beredskap att delta i finansieringen av större projekt inom fiskerinäringen. De fiskbestånd och ekosystem som nyttjas av näringen ska skyddas och vårdas för att även i framtiden kunna tillhandahålla närproducerad råvara för livsmedel av hög kvalitet.

Arbetsmarknad

Läget på arbetsmarknaden har under året förbättrats med sjunkande arbetslöshet, glädjande nog även bland unga under 25 år. Den reformerade arbetsmarknadslagstiftningen träder i kraft vilken innebär fler möjligheter till kompetenshöjande insatser för arbetslösa, åtgärder som underlättar etablering på arbetsmarknaden för personer med nedsatt arbetsförmåga och sammantaget ökar utbudet av arbetsmarknadsservice. Särskilda fokusgrupper under året är långtidsarbetslösa och personer som hotas av långtidsarbetslöshet. Arbetsmarknadsservicen för flyktingar och andra nya ålänningar utvecklas.

Rekryteringen av arbetskraft till expanderande branscher är en viktig uppgift. Rekryteringsinsatserna förstärks i samarbete med företag och andra arbetsplatser bland annat genom deltagande i en rekryteringsmessa i Nederländerna. Antalet högskolepraktikantplatser ökas för att skapa fler och bättre kontaktytor mellan arbetsplatser och framtida arbetskraft.

Kompetens och delaktighet i samhället är viktiga komponenter på en funktionell arbetsmarknad. Genom finansiering från Europeiska socialfonden genomförs bl.a. utbildningsinsatser i företag, skapas en arbetsmarknad för personer som står längre från den reguljära arbetsmarknaden och insatser för unga vuxnas sysselsättning.

Regionerna

Genom landskapsregeringens utvecklingsprojekt att ta fram en Utvecklings- och tillväxtplan för ett hållbart Åland med fokus på samhällsplanering, tillväxt, ökad skattekraft och en hållbar utveckling skapas långsiktiga förutsättningar och verktyg för en gynnsam utveckling av hela Åland.

Landskapsregeringen tar ansvar för att skärgårdsbefolkningens grundläggande behov tillgodoses. Ändamålsenlig infrastruktur i form av transporter, tillgång till vård, omsorg och skola är grundläggande för en året runt bosatt befolkning. Dessutom är det viktigt att lyfta upp skärgårdsungdomarnas tillgång till kultur och fritidsaktiviteter. Landskapsregeringen betonar att initiativ från de som närmast berörs har de bästa förutsättningarna att bli långsiktiga och hållbara varför det är positivt att Företagsam skärgård r.f. numera axlar ansvaret för en del av Skärgårdsnämndens uppgifter och har resurser för näringslivsutveckling.

Skärgårdsstödet som har beviljats till nya företag i skärgården samt stödet i form av befrielse från socialskyddsavgifter för vissa arbetsgivare i skärgården fortsätter och det viktiga stödet till de året-om öppna skärgårdsbutikerna fortsätter på den högre nivån.

Landsbygdens vitalitet och entreprenörsanda stöttas genom bl.a. Team Åland-finansiering och särskilda projekt inom landsbygdsutveckling och s.k. Leader-projekt. Småföretagaranda, stolthet kring lokalt producerade råvaror och nyuppfunna lokala tjänster ger en positiv grogrund för livskvalitet och goda förutsättningar för en spridd bosättning på Åland.

Mariehamns roll som Ålands fönster mot världen och urbant centrum förstärks till nytta för hela Åland. Det samarbete som har etablerats mellan fastighetsägare, företag, myndigheter och Mariehamns stad stöds bl.a. genom Team Åland-finansiering.

INFRASTRUKTUR- OCH TRANSPORTPOLITIK

Trafiksäkerhet

Trafiksäkerhetsarbetet är centralt inom det trafikpolitiska området. Utvecklingsarbetet fortsätter under år 2016 med samordnande insatser för att skapa en säkrare trafikmiljö i syfte att nå noll-visionen, d.v.s. inga svåra olyckor eller dödsfall i trafiken. Trafiksäkerhetsfrämjande insatser kommer genomföras i trafiknätet och arbetet med att öka kunskapen bland trafikanterna fortsätter.

Väghållning

Genom åren har stora summor investerats i det åländska vägnätet. Det är därför av största vikt att långsiktiga planer för underhåll och reparationer kontinuerligt tas fram. I annat fall reduceras vägnätets livslängd. Som ett led i att färdigställa huvudvägarnas ombyggnad, fortsätta utbyggnaden av gång- och cykelvägar samt grundförbättra och belägga glesbygdsvägar på landsbygden och i skärgården, kommer landskapsregeringen att fortsätta tillämpningen av kostnadseffektiva förbättringsmetoder så kallad stabiliseringsfräsning, där det är möjligt. Detta görs i syfte att uppnå flera kilometer ombyggd, förbättrad och belagd väg än med traditionell byggnadsteknik.

Utveckling av sjötrafiken

I linje med tidigare planer och enligt landskapsregeringens inriktningsbeslut slutförs konkurrensutsättningen av den frigående färjetrafiken med målsättning att sänka driftkostnaderna. Planen är att alla frigående färjor drivs av privata redare från och med februari 2016. Detta under förutsättning att Marknadsdomstolen avslår besvärerna på södra linjen.

Vid driftsprivatiseringen av skärgårdstrafiken minskar de direkta driftkostnaderna exkl. bränsle för fartygen. Kalkylen av vad den egna driften skulle ha kostat över avtalsperioden grundar sig på vissa antaganden om framtiden. Totalinbesparingen uppskattas till ca 3,1 miljoner euro/år då alla frigående linjer är driftsprivatiserade.

Linje	Besparing i %	Besparing avtalsperiod	Besparing per år
m/s Doppingen	-23 %	ca 400 000 euro (3 år)	ca 133 000
m/s Skarven	-38 %	ca 2 800 000 euro (4 år)	ca 700 000
Hummelvik-Torsholma	-33 %	ca 3 900 000 euro (4 år)	ca 975 000
Åva-Osnäs	-28 %	ca 1 400 000 euro (4 år)	ca 350 000
Södra linjen (under besvär)	-32 %	ca 4 100 000 euro (4 år)	ca 1 025 000

Tonnage

En långsiktigt stabil basstrafik är en förutsättning för en levande skärgård. Landskapets tonnage är dock ålderstiget, kan inte möta dagens behov och kräver allt större underhållsresurser. Det systematiska underhållet fortsätter därför och befintligt tonnage uppdateras enligt nya regelverk för att upprätthålla befintlig flotta i tillfredsställande skick. För att bättre kunna möta dagens behov planeras att ingå ett kontrakt under år 2016 för inköp av ett modernt frigående fartyg med dual fuel-teknik, med LNG och diesel, samt batteridrift om det visar sig ekonomiskt försvarbart.

Broar och hamnar

Vårdöbron är i dåligt skick till följd av kalla förhållanden vid gjutning och alkali-kiselreaktion i betongen. En ny bro kommer att byggas invid den gamla och den gamla bron kontrolleras och underhålls så att trafiken i begränsad omfattning kan fortsätta använda den gamla bron tills den nya är klar. En projektorganisation har byggts upp och byggstart sker år 2016.

Den 1.10.2013 höjdes största tillåtna fordonsvikt i Finland och på Åland. För Ålands del är detta en utmaning då 22 av 53 broar inte klarar av de nya viktbestämmelserna. Viktbegränsning har därför införts på ett flertal broar i landskapet. Enligt ett reinvesteringsprogram finns ett investeringsbehov om ca 30 miljoner euro fördelat på 10 - 12 år och omfattande 17 broar, exklusive Vårdöbron och Karlbybron där ny bro redan var planerad. Om programmet inte genomförs kommer ytterligare viktbegränsningar att behöva införas inom 2 - 8 år på minst 12 broar. Tunga transporter inom och genom skärgården blir då omöjliga att genomföra, även rutten Mariehamn-Långnäs omfattas. Därför avsätts medel och en projektorganisation byggs upp för att genomföra reinvesteringsplanen och säkerställa broarnas funktion och trafikanternas säkerhet.

Förändringen av största tillåtna fordonsvikt påverkar även linfärjfasten och färjfasten för frigående färjor. Samtliga linfärjor och färjfasten, förutom en, klarar inte den nya största tillåtna fordonsvikten. För de frigående färjfastena gäller problematiken främst de justerbara klaffarna. Ett åtgärdsprogram tas fram under år 2016.

Korttrutt

Arbetet fortsätter enligt den strategi landskapsregeringen presenterat till lagtinget i meddelande nr 6/2013 - 2014. Målsättningen är att skapa en trygg förutsägbar trafik som beaktar de bofastas, näringslivets och fritidsboendets behov samtidigt som kostnaderna för skärgårdens transportförsörjning ska minska. Den beräknade kostnadsminskningen är såpass stor att investeringarna kan finansieras genom att omfördela medel från driftsutgifter till investeringar under en 15-års period utan att höja det totala budgetuttaget för samma tidsperiod. Under år 2016 fortsätter planeringen för projekten östra och västra Föglö samt Prästösund. Planeringen för projekten med nya färjfasten på västra eller nordvästra Sottunga samt på södra Snäckö inleds.

Flyg- och kollektivtrafik

En välfungerande, kontinuerlig reguljär flygtrafik är mycket viktig för det åländska samhället som helhet, men avgörande för det åländska näringslivet. Ett nytt avtal kommer att ingås under våren 2016. Ålands landskapsregering har valt att upphandla året-runt trafik eftersom sommaruppehållet har ställt till problem för näringslivet och turismen. Därutöver har anbud begärts på nuvarande flygplansmodell med 30 sittplatser eller alternativt ett plan med 60 sittplatser.

Kollektivtrafiken på Åland är en del i omställningen till ett hållbart samhälle i linje med landskapsregeringens "Strategi för hållbar utveckling". Kollektivtrafiken är ett viktigt verktyg för att kunna kombinera ekonomisk utveckling med långsiktiga miljö- och klimatmål, men för detta krävs ekonomiska resurser. Omställningen av stödsystemet för kollektivtrafiken och bildandet av en kollektivtrafikmyndighet fortsätter med målsättningen att det nya systemet kan tas i bruk från år 2018.

Ett förbättrat oljeskydd

Oljeskyddet är ett behörighetsområde som är delat mellan riket och landskapet. Därtill är ledningsfunktionen vid en räddningsoperation delad beroende på om oljan finns till havs eller har nått land. Det är därför av största vikt att räddningsarbetet är välkoordinerat och effektivt för att därigenom minimera risken för skador på djur, natur och miljö. En oljeskyddsplan för åren 2015 - 2019 antas, utgående från vilken landskapsregeringen arbetar vidare med att inskaffa och uppdatera oljeskyddsutrustning samt utveckla beredskap och lagstiftning.

Bostäder

Målsättningarna för bostadspolitiken är att verka för en god tillgång på ändamålsenliga bostäder för olika målgrupper och i olika regioner samt skapa förutsättningar för ett bostadsbestånd som ger möjlighet till ett livslångt, hälsosamt och miljömässigt hållbart boende. För att uppnå dessa målsättningar används olika stödformer vars uppgift är att stimulera till ändamålsenliga investeringar i nybyggda bostäder samt reparationer och energieffektiviserande åtgärder av det befintliga bostadsbeståndet.

FÖRNYELSEBARA ENERGIKÄLLOR OCH EFFEKTIVERING

Energifrågorna har identifierats som en av de viktigaste miljöfrågorna. Landskapsregeringen avser med denna satsning att försärka el- och energiområdet inom landskapet i syfte att nå ett hållbarare samhälle. En målsättning och strategi för satsningen tas fram i syfte att rikta insatserna och således uppnå största möjliga nytta.

I juni 2013 nåddes en politisk överenskommelse med Finlands regering som innebär att riket deltar i finansieringen av ett åländskt stödsystem för vindkraft. Sedan dess har arbetet med att införa stödsystemet i såväl rikets som landskapets lagstiftning pågått. Stödsystemet har anmälts till kommissionen genom en notifiering om statligt stöd i december 2014 och notifieringsprocessen pågår fortfarande. Både rikets lagstiftning och landskapets lagstiftning kommer att träda i kraft efter det att kommissionen godkänt stödordningen.

För närvarande pågår förhandlingar med riksmyndigheterna om kvarstående tekniska frågor. Landskapsregeringen avser att återkomma till lagtinget med förslag om bemyndigande att godkänna vindkraftverk för tariffsystemet i landskapet då lagstiftningen sätts i kraft.

PERSONALPOLITIK

Landskapsregeringen behöver kunnig personal för att fullfölja sina åtaganden gentemot medborgarna i en alltmer dynamisk och krävande miljö.

Det är därför viktigt att landskapsregeringen har ett gott anseende som arbetsgivare för att kunna säkerställa kontinuerlig tillgång på kompetent arbetskraft. Ett kontinuerligt förbättringsarbete pågår med beaktande av detta bl.a. inom områdena rekrytering, ledarskap, arbetsmiljö- och hälsa samt kompetensutveckling. En gemensam värdegrund för ledarskap och medarbetarskap som behandlar kvinnor och män likvärdigt inom förvaltningen har antagits. Som grund för personalpolitiken finns sålunda ett antal handlingsprogram och policyer såsom

- Handlingsprogram för främjande av arbetsförmågan- handlingsplan för uppföljning av sjukfrånvaron/ handlingsmodell för tidig intervention av sjukfrånvaro
- Handlingsplan för hantering av alkohol- och drogproblem
- Handlingsplan för hantering av trakasserier och osakligt bemötande samt
- Policy för ledarskap och medarbetarskap (allmänna förvaltningen).

Landskapsregeringen fortsätter sin satsning på att erbjuda högskolestuderande praktikplatser som ett led i det långsiktiga rekryteringsarbetet.

Arbetsmiljön kartläggs och utvecklas i samband med kontinuerliga medarbetarundersökningar. För att förebygga problem i ett tidigt skede och minska risken för ohälsa och sjukskrivningar tillämpar landskapsregering-

en ett handlingsprogram för främjande av arbetsförmåga och uppföljning av sjukfrånvaro. Olika friskvårdsinsatser som subventionerade motionsaktiviteter, föreläsningar och kampanjer bidrar till bättre hälsa men tillika också bättre trivsel. Under år 2016 kommer landskapsregeringen, bl.a. utgående från rekommendationer från en partssammansatt arbetsgrupp med uppgift att komma med förslag, följa upp och stöda åtgärder som gynnar de anställdas arbetshälsa så att de orkar arbeta fram till den lagstadgade pensionsåldern, att i samverkan med tjänstemannaorganisationerna överväga vilka möjligheter som finns för att åstadkomma mer flexibla lösningar i vad gäller arbetstider och möjligheter att arbeta hemifrån.

Arbetsvärdering

Landskapsregeringen anser det vara viktigt att personalpolitiken och lönesättningen är likvärdig i landskapets alla verksamheter och myndigheter. Ett viktigt instrument för detta är det arbetsvärderingsprojekt som startats under år 2015. Varje enskild myndighet arbetar under år 2015 med att göra arbetsbeskrivningar och arbetsvärderar, d.v.s. bedömer svårighetsgraden av de tjänster som finns inom myndigheten. Det arbetet ska vara genomfört i början av år 2016. Myndigheternas arbetsvärderingar bearbetas därefter centralt så att det finns ett helhetsperspektiv och tjänster grupperas enligt kravnivå så att tjänster med samma svårighetsgrad bildar en grupp. Det här arbetet ska vara klart 1.5.2016.

Efter att arbetsvärderingen är klar ska lönekartläggning göras inom varje kravgrupp. Lika lön för likvärdigt arbete betyder att tjänster i samma grupp på sikt ska ha lika lön eller lönespann och tjänster i grupp med högre kravnivå ska ha högre lön än tjänster med lägre kravnivå. Omotiverade löneskillnader mellan män och kvinnor samt likvärdiga tjänster inom samma kravnivå ska på sikt utjämnas.

INTERN HYRA, BUDGETSTRUKTUR OCH REDOVISNINGSPRINCIPER

Det kan konstateras att övergången till en ändrad budgetstruktur kommer att ske stegvis så att budgeten och underlaget utvecklas under de kommande åren. I föreliggande budgetförslag har budgetstrukturen förändrats så att den modell som den kommunala sektorn använder ligger till grund, men anpassningar har gjorts bl.a. för de betydande överföringsutgifterna, där även EU-delfinansierade program och bidrag ur penningautomatmedel ingår. Budgetförslaget påverkas även till stora delar av bl.a. förändrade redovisningsprinciper och redovisningssätt samt organisationsförändringar där en stegvis övergång till ett fastighetsverk är centralt. Även överföringen av IT-driften till ett bolag för IT-relaterade tjänster medför förändringar där IT-investeringar inte längre kommer att göras inom landskapsförvaltningen utan det är framöver inköp av tjänster från nämnda bolag. I anslagen ingår i vissa fall betydande belopp av interna transaktioner, t.ex. för färjetrafiken och väghållningen. Dessa har inte till fullo kunnat särskiljas i budgeten och de påverkar därför i viss mån nivån på intäkterna och inköp av tjänsterna i resultaträkningen. Under år 2016 kommer ett systemstöd för att förbättra och förenkla processen med uppgörande av budgetförslaget att anskaffas.

Det kan konstateras att år 2015 blev ett övergångsår vad gäller tvååriga reservationsanslag, och att dessa år 2016 inte längre är tillgängliga.

Budgeteringsmetodiken anpassas successivt så att affärsbokföringens redovisningsprinciper, t.ex. gällande löneperiodiseringar, avskrivningar, investeringar och lån även tillämpas i budgeten. I budgetförslaget för år 2016 har eventuella effekter av periodisering av semesterlöner inte särskilt beaktats i anslagen.

Övergången till ett fastighetsverk och inverkan på budgetförslaget presenteras i bilaga 3.

BUDGETEN OCH LÖNEUTGIFTERNA

Löneutgifterna har beräknats med beaktande av gällande kollektiva avtal och enligt det faktiska löneläget den 1.8.2015. Ny tjänstekollektivavtalsperiod inleddes 1.4.2014 och avtalen för de flesta yrkesgrupper löper t.o.m. 31.1.2017. Avtalet är uppdelat i två perioder där lönejusteringarna i den första som gäller t.o.m. 31.1.2016 är reglerade. Avtalet följer det avtal som mer än 90 % av löntagarna i landet följer. Grundlönen höjs från 1.4.2014 med 20 euro och ytterligare en justering sker från 1.8.2015 då grundlönen höjs med 0,3 %. För den andra perioden 1.2.2016 - 31.1.2017 gav förhandlingarna som avslutades 30.9.2015 en generell allmän förhöjning av grundlönen om 13 euro, dock minst 0,43 %.

Pensionspremierna enligt LL om landskapet Ålands pensionsfond har beräknats enligt 18 % av de av förskottsinnehållning underkastade löneutgifterna. De som nyanställts efter den 1.1.2008 försäkras i ett privat arbetspensionsbolag. De direkta sociala avgifterna har beaktats för de flesta med 2,65 %.

Från år 2014 har den nya tjänstemannalagen tillämpats. Inrättande och indragning av tjänster görs genom en behovsprövning och för de externa myndigheterna avger avtalsbyrån ett utlåtande om förslaget. Genom att landskapsregeringen inom fastställda ramar för verksamheten kan fatta beslut om tjänsteregleringarna skapas ett flexiblere system utan att tjänsteinnehavarnas rättsliga ställning i förhållande till arbetsgivaren i sak förändras. I informationssyfte anges antalet anställningsförhållanden och deras art i en tabellstatistik över personal per huvudtitel 2012 – 2016.

TOTALT EXKLUSIVE TIMLÄRARE

År	Inrättade tjänster		Tillfälliga tjänster		Personal i arbetsavtalsförhållande		Totalt exkl. vakanta	
	Huvudsyssla	Bisyssla	Huvudsyssla	Bisyssla	Huvudsyssla	Bisyssla	Huvudsyssla	Bisyssla
2012	1 441,00	****	61,00		306,50	7,00	1 803,50	7,00
2013	1 442,00	*	49,25		265,00	**	1 752,25	6,00
2014	1 446,00	*	47,25		245,00	***	1 731,25	4,00
2015	1 463,00	*	47,00	*	168,00	*	1 669,00	-
2016	1 459,50	***	45,00		167,50	**	1 667,00	-

- * 3 vakanta
- ** 1 vakant
- *** 4 vakanta
- **** 5 vakanta

Inkomst i form av dagpenningar som inflyter vid en anställds tjänsteledighet med lön på grund av sjukdom och moder-/faderskap har i budgetförslaget beaktats netto under respektive moment för personalutgifter. Nettoföringen av dagpenningar innebär samtidigt att kostnader för eventuella vikarier i nämnda fall ska belastas respektive moment för personalutgifter.

ANSLAGENS BETECKNINGAR OCH JÄMFÖRELSE ÅRSVIS

Budgetförslaget indelas i följande avsnitt:

- Allmän motivering
- Verksamhet – detaljmotivering
- Överföringar – detaljmotivering
- Skattefinansiering, finansiella poster och resultaträkningsposter – detaljmotivering
- Investeringar, lån och övriga finansinvesteringar – detaljmotivering
- Bilagor inkl. sifferstat

Detaljmotiveringsavsnitten är indelade så att först visas allmänna förvaltningens avdelningar, därefter fristående enheter och myndigheter.

- I verksamhetsavsnittet ingår inkomster och utgifter för landskapets egen verksamhet som antingen bedrivs i egen regi eller genom upphandling av tjänster. Exempel på sådana utgifter är löner och lönebikostnader, köp av varor och tjänster samt anskaffning av maskiner och inventarier under 50.000 euro. Posterna ingår i resultaträkningen.
- I överföringsavsnittet ingår utgifter som inte ger någon direkt motprestation, men indirekt hjälper landskapet att fullfölja sina uppgifter. Hit räknas t.ex. bidrag och överföringar till kommuner, övrig offentlig sektor, näringslivet, hushållen, allmännyttiga sammanslutningar samt bidrag från EU-fonderna. Posterna ingår i resultaträkningen.
- I avsnittet om skattefinansiering, finansiella poster och resultaträkningsposter upptas t.ex. inkomster av avräkning och skattegottgörelse samt ränteintäkter och dividender. Även anslag för avskrivningar upptas i avsnittet, förutom till den del de hör till fastighetsverket. Posterna ingår i resultaträkningen.
- I avsnittet om investeringar, lån och övriga finansinvesteringar ingår olika typer av budgetutgifter som ger landskapet tillgångar av olika slag. Förslitning underkastade tillgångar överstigande 50.000 euro upptas som en investering och aktiveras i balansräkningen och kostnadsförs genom planmässiga avskrivningar. Anslag upptas i allmänhet endast för det som ska förverkligas under året, dock så att man i planen uppger totalkostnaden för ett projekt som inleds under budgetåret och som fordrar anslag under kommande år för att kunna förverkligas. Lån och övriga finansinvesteringar används för lån som beviljas av landskapets medel samt t.ex. för inköp av aktier och värdepapper. I avsnittet ingår även inköp av eller intrångsersättning för naturskyddsområden. Posterna ingår i balansräkningen.

I såväl detaljmotiveringen som sifferstaten betecknas förslagsanslag med (F), vanliga reservationsanslag med (R) och EU-programanslag med (R-EU).

Förslagsanslag används främst för lagbundna utgifter vars omfattning är svår att bedöma. De får överskridas om det är nödvändigt för att uppfylla det aktuella anslagets ändamål.

Reservationsanslag används för utgifter som sträcker sig över flera år, dock högst 4 år. Dessa får inte överskridas, men oanvänd del kan överföras till senare budgetår. Anslagstypen används främst för investeringar, lån och övriga finansinvesteringar, men även för vissa anslag för överföringsutgifter där det är av vikt att ett årsskifte inte ska vara ett hinder för verkställandet.

De bidrag som beviljats och registrerats enligt förbindelseprincipen, men som inte kommer att utbetalas, återbokas för budgetmoment som hör till EU-programmen för åren 2007 – 2013 respektive 2014 - 2020 mot det moment där bidrag beviljats. Denna återföring beskrivs inte separat under berörda moment. Ett reservationsanslag som är avsett att finansiera ett EU-program, betecknas (R-EU), kan användas till dess att programmet avslutats, samt får överskridas om det är nödvändigt för att uppfylla det aktuella anslagets ändamål.

Anslag utan beteckning är årliga och får inte överskridas eller överföras till ett senare budgetår.

För varje moment anges uppgifter om motsvarande anslag i bokslutet för år 2014 och budgeten för år 2015, inklusive de justeringar som gjorts i första till fjärde tillägget till budgeten för år 2015. För anslagen anges även under bokslutsuppgiften för år 2014 hur mycket som under året använts av tidigare års anslag samt på motsvarande sätt under uppgiften om budgeten för år 2015 hur mycket som finns tillgängligt av tidigare års anslag. Rörande bokslutsuppgifterna för år 2014 bör det beaktas att det har "översatts" från en annan ekonomimodell, som skiljer sig från den nu tillämpade. Om ett anslag tidigare inte varit upptaget i budgeten anges detta med texten "Momentet nytt" i detaljmotiveringen. Då ett moment utgår ur budgeten anges detta i detaljmotiveringen.

Ett anslags bindningsnivå framkommer av detaljmotiveringen för respektive moment. Budgetmomentnumreringen är lika såväl för inkomster som för utgifter. Budgeten uppgörs så att den som huvudregel är bindande på bruttonivå, d.v.s. inkomster och utgifter skilt för sig. Om det finns särskild anledning kan nettobudgetering undantagsvis tillämpas. Undantaget framgår då klart i motiveringen med en hänvisning till finansförvaltningslagen (2012:69, 6 §). Budgeten uppgörs i mervärdesskattehänseende netto, d.v.s. så att mervärdesskatten inom gottgörelsesystemet inte belastar respektive budgetmoment. Endast icke avdragbar mervärdesskatt så som representation, eller kostnader för uthyrningsfastigheter ska belasta budgeten.

För att tydliggöra behovet av finansiering med budgetmedel visas inkomster som positiva tal och utgifter som negativa tal. Anslagen under momenten visas endast som totalanslag.

Med hänvisning till ovanstående får landskapsregeringen vördsamt föreslå

att lagtinget antar följande förslag till budget för landskapet Åland under år 2016 samt bemyndigar landskapsregeringen att uppta för budgetens förverkligande erforderliga lån.

Mariehamn den 21 oktober 2015

L a n t r å d

Camilla Gunell

Vicelantråd

Roger Nordlund

Bilagor:

1. Sifferstaten
2. Översikt över landskapets och kommunernas investeringsplaner 2015 - 2017
3. Övergången till ett fastighetsverk
4. Kvinnors och mäns villkor i dagens demografiska förändringar